ТЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ! 39 дэхи жэлээ гарана

БУРЯТ ҮНЭН

КПСС-эй Бурядай обкомой, Улан-Удын горкомой, Бурядай АССР-эй Верховно Соведэй орган

№ 62 (9816) | 1962 оной мартын 14, среда | Сэн 2 мүнгэн

Колхознигууд, совхозуудай хүдэлмэришэд, мэргэжэлтэд, эрдэмтэд, промышленностиин хүдэлмэрилэгшэд, коммунистнууд болон комсомолшууд, бүхы совет хүнүүд хүдөө ажахын бүхы һалбаринуудай хүсэн түгэс дэбжэлтэ туйлахын, элбэг дэлбэг эдеэ хоолоор арад зоноо хангахын тула хүсэ шадалаа, хүсэл оролдолгоёо гамнахагүй гэжэ батаар найдажа байһанаа КПСС-эй Центральна Комитет мэдүүлнэ.

КПСС-эй Центральна Комитедэй хандаһан Хандалгаһаа.

СОВЕТ АРАД ХҮДӨӨ АЖАХЫГАА СААШАДАНЬ ХҮГЖӨӨХЭ ПРОГРАММА АМЖАЛТАТАЙГААР ДҮҮРГЭХЭ

1962 оной мартын 9-дэ КПСС-эй ЦК-гэй Пленум дээрэ нүхэр Н. С. ХРУЩЕВОЙ хэлэһэн түгэсхэлэй үгэ

...үүд! Партиин XXII съездын баталан абаһан, ...жахые саашадань хүгжөөхэ программа хорин ...турша соо бэелүүлэглэхээр хараалагдана. ... 1980 ондо дүүргэхэ ёһотой байнабди. ... ехэ болзор гээшэ. Түс программа промыш... үйлэдбэриин талаар манай хараалһан про... шэнгеэр дүүргэгдэхэһээ гадна, үлүүлэн дүүр... байха гэжэ зоримгойгоор баталан хэлэхэдэ

...ажахын зарим продуктнуудай, илангаяа мал ...продуктнуудай талаар бидэ мүнөөдөө үшөөл ...байнабди. Мүнөө жэлдэ, ойрын жэлнүүдтэ ...билалта хэхын, мал ажалай продуктнуудаар ...радай хангагдасые хараа байса һайжаруул... ...а шухала бүхы юумэ хэхэ хэрэгтэй. Иимэ ...хэ бүхы арга боломжо манда бии. Манай кол... ...совхозууд хүгжэжэ, бэхижэжэл байна. Хүдөө ...хүгжөөхын тулада гүрэнэй зүгһөө материаль... ...ическэ ехэ юумэн табигдана. Колхозууд бо... ...озуудта техникэ, минеральна үтэгжүүлгэ, гер... ...дые үгэхэ зэргээр жэлһээ жэлдэ улам ехэ ту... ...а үзүүлэгдэхэ байха.

...зуура, хүдөө ажахыда бүри ехээр туһалхын тула хараалагдаһан хэмжээнүүд хадаа промышленностиие хүгжөөхэ, ороноо хамгаалгын хүсэ шадалые улам бэхижүүлхэ хэрэгтэ зорюулагдаһан мүнгэ зөөриие хороожо, хүдөө ажахыда энэ гэһээр үгэхэ гэһэн удхатай бэшэ байһыень хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэд, түбхын түрүүн республиканууд, хизаарнууд болон районуудай хүтэлбэрилэгшэд һайн ойлгохо ёһотой.

Советскэ Союзай хүсэ шадалые, тэрэнэй өөрыгөө хамгаалха хэрэгые бэхижүүлхэ гээшэ манай шухалын шухала зорилго болоно. Түс зорилгоёо зайлашагүй дүүргэхэбди. Энэ хадаа манай социалис гүрэнэй оршон мандалгын, хүгжэлтэ ба амжалтануудайнь гол үндэһэ һуури болоно.

Түүхын ёһоор Советскэ Союз, манай парти, манай арад социализм болон коммунизм байгуулха хэрэгтэ, Эхэ ороноо, бусад социалис оронуудые империализмһаа хамгаалха хэрэгтэ түрүү үүргэ дүүргэдэг байна. Манай орон доторхи коммунис байгуулалтын аха дүү социалис оронуудта, сүлөөтэ, бэеэ дааха байдалайнгаа түлөө тэмсэжэ байгаа бүхы арадуудта түүхэтэ ехэ удха шанартай байһыень Советскэ Союзай ажалшад һайн мэдэнэ.

Хүдөө ажахын продуктнуудые бүри мүнөө жэлдэ эрид ехээр абадаг болохо!

...правительствомнай промышленностьяа саг ...хүгжөөхэ, ороноо хамгаалгын хэрэгые улам ...үлхэ зуураа, хүдөө ажахые хүгжөөхын тула ...үрэхэ мүнгэ зөөри оложо табиха байха. Зү... ...никэ болон түхеэрэлгэнүүдые эрхим һайнаар ...а, колхозууд, совхозуудтахи ажалай хүсые ...һайнаар эмхидхэжэ, колхозууд болон совхо... ...мүнөө бии байһан техникээр хүдөө ажахын ...тнуудые үйлэдбэрилгэ хурдан түргэн хүгжөөхэ ...мүнөө үеын эгээн шухала, хойшолуулашагүй ...болоно.

...най, нүхэд, айхабтар шухала. Иигэжэ мэдэ... ...һаа, нэмэлтэ туһаламжа, шэнэ техникэ үгтэ... ...иха: тэды шэнээн машина үгэхэ, одоол тиихэ... ...маг юумэн элбэгжэн билтарха гэһэн найда... ...ашууран һамааржа болохо байна бшуу. ...уд, совхозуудта бии байһан машинануудай ...тсохо, жэбэрхэ, бүтээсэ багатайгаар ашаглаг... ...йдал тохёолдуулжа болохогүй.

...мүнөө энэ асуудалда онсо анхарал хандуул... ...ойбди. Юундэб гэхэдэ, колхозууд, совхозуу... ...элдэ байһан техникэ хүдөө ажахын продукт... ...бүри ехээр нэмээжэ абаха арга бо... ...билэндэ олгоно. Манай залуушуулай, дун... ...шатай хүнүүдэй дундаһаа нилээд олон эрхим ...рилэгшэд урган гараа. Тэдэнһээ зүбөөр шэ... ...ибол, бүхы колхозууд болон совхозуудта ме... ...торнуудые һурган бэлдэбэл, мүнөө бии байһан ...нуудаар нилээд ехэ хэмжээтэй хүдэлмэри ...шадаха байнабди. Юрэнхы уряануудые хээд ...лангүй, манай арга боломжонуудые мэдэхэ, ...аар ашаглаха шухала. Түбхын түрүүн энэл ...да хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй анхарал ...ные хүсэхэ байнаб.

...лээ, хүдөө ажахыда зорюулан материальна ...техническэ хэрэгсэлнүүдые нэмэжэ үгэхэ ту... ...хэл соо хэлэһэнһээ зарим тэдышье сухариха ...б. Харин хүдөө ажахыда үзүүлэгдэдэг туһа... ...бүри ехэ болгохо асуудал шиидхэхэ хэрэгтэй, ...лхэшье байха. Зүгөөр, нүхэдүүд, хүдөө ажа... ...байһан техникые түбхын түрүүн шадамар ...ашаглаха шухала гэжэ дабтан хэлэнэб. Нэ... ...хэ юумэмнай колхозууд, совхозуудые тех... ...рүүдээр бүри һайн болгохо, хүдөө ажахын ...игдаһан зорилгонуудые шиидхэхэ хэрэг түр... ...нь элитэ.

...ажахын хүгжэлтын эршэ далайсань Комму... ...эй партиин Программа соо табигдаһан зо... ...удта тааранхай байха ёһотой. Хүдөө ажахые ...өөһэдынгөө арга боломжонуудые хүсэд ха... ...баагүйнгөө түлөө хэдэхэн жэл болоод бидэ ...зэмэлжэшье байхадаа магадгүйбди гэжэ ...хэлэжэ боломоор. Манай ороной, манай ...арга боломжые хүсэд зүбөөр сэгнээгүйт, тэ... ...шалтагаалан угаа ехэ арга боломжоһоо бага ...уудые урдаа табиһан байнат гэжэ зарим за... ...хожомоо бидэниие зэмэлжэшье магадгүй. ...шүүмжэлэлые зүбшөөн абаха байнабди, ...боломжын айхабтар ехэ байһые, түсэбүүд ...хараалагдаһанһаа ехэ юумэ хэхэ арга ол... ...байһыень баһал харанабди. Гэхэ зуура, хүдөө ...хүгжөөлгын талаар манай Программын ха... ...хэмжээн Коммунизм гол түлэб байгуулхын ...хүдөө ажахын продуктнуудай элбэг дэлбэг бо... ...ла шухала шатада хүрэтэр манай орониие ...байха гэжэ лаблан хэлэхэ хэрэгтэй. Тиимэ... ...граммын даабаринуудые үлүүлэн дүүргэхэ ...хүдөө ажахые хүгжөөлгын талаар табигда... ...лгонуудые түргэн бэелүүлхэ гээшэ манай ...коммунис общество байгуулха агуу ехэ хэрэг... ...нэмэри болохо байна. **(Нэрьемэ альга ташал...**

...зууд, совхозуудтахи хүдөө ажахын техникэ... ...ажахын оньһожоролгодо түшэглэн, хүдөө ...продуктнуудые бүри мүнөөнһөө улам ехээр ...бажа болохо гү? Тиигэжэ болохо байна, нү...

...болоо лаблан баталхын тула иимэ жэшээ ...хүсэлэнтэйб. Гол ургамалнуудай нэгэн ...кукуруза таринабди. Кукуруза тээшэмнай хүн ...ехэл ашагтай туһатай ургамал ха юм. Энэ ...ргамалые шадамараар тарижа абахада, орон... ...рад зондомнай ехэ баялиг олгоно бшуу. ...ай Холбоото Штадуудые абаад харыт. Америка хүдөө ажахын үйлэдбэриин талаар хүгжэнги орон болоно. Теэд, американецуудые кукурузаһаань һалгаа һаа—тэдэнэршье үлэсэхэ байха. Латиин Америкын оронуудта кукуруза баһал тон шухала удха шанартай.

Манай Совет гүрэниие эмхидхэн байгуулагша Владимир Ильич Ленин кукурузын аша үрые үндэрөөр сэгнэдэг байһан. Кукурузын тарилга бүхы аргаар үргэдхэхэ, кукуруза дэлгэрүүлхэ ба кукуруза ургуулгын мэргэжэлдэ тарияашадые һургаха тухай тодорхой, бодомжологдомол хэмжээнүүдые зохёохо гэжэ бүри 1921 ондо сэхэ шууд һанамжалан дурадхаһан байгаа. Энэ һайн ургамалые тарихын тула үдэр бүри оролдохо шухала байһанда партиин, Соведүүдэй, түсэблэлгын зургаануудай анхаралые Ленин хандуулдаг байһан юм. Совет засагай түрүүшын жэлнүүдтэ энэ хэрэгэй талаар һайн эхи табигдаһан байгаа. Хожомынь кукуруза ургуулжа абахаяа болёод, хүдөө ажахыда ехэ хохидол ушаруулагдаа.

Һүүлэй үедэ манай парти кукурузын тарилга үргэдхэхын тула ехэ оролдолго гаргаһан, тэрэнэй айхабтар ехэ арга боломжонуудые элирүүлһэн байна. Кукурузын хуурай орооһонһоо гадна, һүн эдеэтэй ногоон эшын, буурсагуудай тон һайн шанартай тэжээл болодог байһыень элирүүлээбди. Манай ороной нютаг нютагай байдалһаа боложо, олонхи районуудта кукурузын эдеэшэдэггүй байһые хараада абалсан, тэжээлэй гол ургамал болохо кукурузые силослэхын тула ехээр ургуулжа абаха гэһэн хараа бодол баримталнабди.

Иимээр ашаглаад байбал, Советскэ Союзай бүхы нютагуудта кукуруза амжалтатай һайнаар ургажа болохо. Тиимэ байһаниинь ороной элдэб нютагуудтахи олон мянган ажахынуудай дүй дүршэлөөр тодоруулагдаа. Кукуруза шэнгеэр гектар бүриин иимэ олон тэжээлэй единицэ үгэдэг ургамалые үшөөл үзөөгүйбди. Кукурузын хажуугаар сахарай свёкло өөрынгөө шэмэ шанарай талаар баһал һайн ургамал байһанаа харуулна. Эдэмнай ондо ондоо ургамалнууд болоно. Тиигэбэшье бэе бэедээ һаад хэдэггүй, харин нэгэниинь нүгөөдэдөө нэмэри болодог юм.

Советскэ Союзай бүхы районуудта кукуруза шадамараар таряад байбал, баян ургаса үгэдэг гэжэ манай эрхим хүнүүд, хүдөө ажахын түрүүшүүл—колхознигууд, совхозуудай хүдэлмэришэд, агрономууд, зоотехнигүүд элирүүлээ. Энэ ушар бодото байдалаар тодоруулагдаа, арсашагүй болоо!

Энэ асуудалда юун дээрэһээ удаан тогтожо хэлэнэбши гэбэл, мал ажалай продуктнуудые элбэг ехээр абаха тухай уряалаад, энэ зорилгын шиидхэгдэхэ бодото замые хараагүй һаа — юрэнхы үгэнүүдые хэлэдэг, «Эй, эй... минии хойноһоо дагаад, урагшаа дабшагты!» гэхэ мэтээр али бүхы ушарта юрэнхы уряануудые хэдэг ораторнууд шэнгеэр шашаһан удхатай болохо байна. Танай хойноһоо дагажа хайшаа ошохобибди, хэрэгээ урагшань дабшуулхын тулада юу хэхэ хэрэгтэйб гэжэ тиимэ ораторһаа асуугаа һаа, танда биратай харюу үгэхэгүй байха. Иимэ хооһон шашалгатай эрид шууд тэмсэхэ хэрэгтэй.

Хүдөө ажахыгаа хурдан түргэнөөр хүгжөөхыень арад зониие партимнай уряална, ямар аргаар уг зорилгодоо хүрэхэб, бэрхэшээлнүүдые зайсуулхаб, Программаар хараалагдаһан даабаринуудые дүүргэхэһээ гадна, үлүүлэн дүүргэхэб гэжэ заана. Мал ажалаа маша түргэн хүгжөөн дэбжээхые уряалхадаа, түбхын түрүүн кукуруза болон бусад һайн ургамалнуудые нэбтэрүүлэн дэлгэрүүлһэнэй үндэһөөр малай тэжээл элбэг дэлбэг болгохо хэрэгтэй гэжэ хэлэнэбди. Тиихэ зуураа ургасын эгээн дээдэ хэмжээе бэшэ, харин тэжээлэй ургамалнуудай абтаха арга боломжын доодо захыень заримдаа нэрлэнэбди.

Жэшээлэн хэлэбэл, силос болгогдохо кукурузын гектар бүриһөө дунда жэшээгээр 300—500 центнер ургаса абаха зорилго табинабди. Силос болгогдохо кукурузын гектар бүриһөө 1218 центнер эшэ набша, 62 центнер орооһо нёдондо жэлдэ би ургуулжа абаһан байгааб, теэд юундэ иимэ бага ургаса абахаар хараалнабта гэжэ Орловско областьһоо нүхэр П. Е. Сапунов хэлэжэ магад. Үгышье һаа, Забайкалиин шэмэрүүн нютагһаа Читын областьһоо нүхэр А. Г. Лисичниковые жэшээ болгон абаад үзэел даа. Энэ нүхэрнай силос болгогдохо кукурузын гектар бүриһөө 1225 центнер ургаса абаһан байна. Иимэ жэшээнүүдые олоор дурдажа болохо байгаа.

Силос болгогдохо кукурузын гектар бүриһөө 300 центнерһээ, зарим нютагуудта—500 центнерһээ доошо бэшэ ургаса абаха зорилго табинабди .Ургаса абалгын талаар юундэ иимэ ехэ илгаатай байнаб? гээд асуужа магад. Энээндэ харюусахадаа, нютаг нютагай байдалые хараадаа абаха хэрэгтэй гэжэл хэлэхэ бологдоно.

Силос болгогдохо кукурузын гектар бүриһөө 300 центнер ургаса абаха хэрэгтэй гэжэ Украинын, илангаяа тэрэнэй модото-талын нютагуудай гү, али Полесиин колхознигуудта, тэрэшэлэн Курска, Воронежско, Орловско, Тамбовско болон бусад хара хүрьһэтэ областьнуудай колхознигуудта, тииһээ тиитэрээ Хойто Кавказай колхознигуудта хэлээ һаа, нютаг нютагай байдал мэдэхэгүй байһанаа, зарим районуудай арга боломжые зүбөөр сэгнэжэ шадахагүй байһанаа харуулха байгаабди. Эдэ нютагуудта һураггүй ехэ ургаса абажа болохо байна.

Удхаарнь жэшээлэн хэлэбэл, мүр дээрээ юумэ үргэхын урда тээ тэрээниие сохом дааха гүб, али хүсэмни багадаад үргэжэ шадангүй байшаха гүб гэжэ зүбөөр багсаан сэгнэхэ хэрэгтэй. Гэхэ зуура, бидэнэй мүнөө үргэжэ байгаа юумэмнай даншье хүндэ бэшэ, бидэнэй хүшэхүрэхөөр лэ байна. Бидэнэй дала мүрэмнай энэ тэдыхэн бэшэ, харин мүнөөнэйхиһөө бүри ехэ юумэ үргэхөөр шадалтай гэжэ хэлэхэ байнаб! **(Нэрьемэ альга ташалган).**

Мүнөө колхозууд, совхозуудта бии байгаа техникэ хэрэглэн, кукуруза болон бусад ургамалнуудһаа абтадаг тэжээлые хоёр дахин ехэ болгожо болохо гү? Болохо байһаниинь дамжаггүй. Иимэ баталамжа юун дээрэһээ хэгдэнэб? Тодорхой тоо мэдээнүүдые, кукуруза ургуулжа абахын тула колхозууд, совхозуудай хэһэн хүдэлмэриие шэнжэлһэнэй үндэһөөр иигэжэ хэлэгдэнэ.

Үнгэрэгшэ жэлдэ манай орон дотор силос болгогдохо 14 миллион гектар кукуруза хуряагдаа һэн; тэрэнэй дундуур ургасань гектар бүриин 132 центнер болоһон байгаа. Иимэ ургамалда энэнь ургаса гээшэ аал? Абтажа болохо ургасынь хахадташье хүрөө аал? Үгы, энэ ургамалай абтаха арга боломжын дүрбэнэй нэгэ, табанай нэгэ хубинь лэ болоно. Энэл техникээ хэрэглэн, бүри һайн шанартайгаар ажаллаад, кадрнуудые һайнаар бэлдээд, тариха, элдүүрилхэ хэрэгтэ хүсэеэ эдыл шэмээнээр аад, шадамар бэрхээр ашаглаад байбал, хоёр—гурба дахин ехэ ургаса абажа болохо бэлэй.

Хоёр дахиншье ехэ ургаса абаа һаа, юун туйлагдаха байгааб? 132-ые хоёр дахин арьбадхагты—тиихэдэ силос болгогдохо кукурузын гектар бүриһөө 264 центнер ургаса абтаха болоно. Энээнэйшье багашаг ургаса байһаниинь элитэ. Иимэшье ургаса абаад байбал, тэжээлэй хэмжээн хоёр дахин ехээр нэмэхэ бшуу. Теэд бүхы колхозууд, совхозууд кукурузын ургаса бүри ехээр абаха аргатай, абаха ёһотойшье байна.

Түрүүшүүлэй жэшээгээр кукуруза һайса ургуулжа абаха хэрэгтэ хүнүүдээ һургаад байхадаал, силос болгогдохо кукурузын гектар бүриһөө 132 центнер ургаса абахаар хүниие олохын тулада конкурс соносхожо болохо бэзэ. Иимэ бага ургаса үгэһэн энэ ургамалай гарасань тон һиирэгэр шэнгэн, тиигээд эшэнүүдэйнь хоорондуур хоргодолсожо наадахаар жэшээтэй байха болоно.

Кукурузын ургаса хэнэй тариһанһаа, хэнэй элдүүрилһэнһээ дулдыдадаг. Адлил техникээр, адлил газар дээрэһээ ондо ондоо ургаса абажа болохо юм.

Кукурузынгаа тарилгые үргэдхэхэбди гэжэ эндэ үгэ хэлэһэн зарим нүхэд мэдүүлнэ. Энэ эрмэлзэлгыень буруушаахын аргагүй, тиигэбэшье гектар бүхэнһөө бүри баян ургаса абажа һурагты, тиигэбэл танайда гектар газартнай бага ургасатай 3—5, 10-шье гектарайхиһаа ехэ тэжээл үгэхэ һэн гэжэ зүбшэлхые хүсэхэ байнаб. Орон доторхиие дунда жэшээгээр абабал, силос болгогдохо кукурузын гектар бүриһөө нёдондо жэлдэ 132 центнер ургасын абтахадань харин нүхэр Сапунов 1218 центнер абаһан байна гэжэ би хэлээ һэм. Тиимэ болохолоороо, Сапуновой нэгэ гектарынь дундуур ургасатай газарай арба шахуу гектартай адли болоно.

Ташкентскэ областиин «Политотдел» колхозой Люба Ли гэгшын бригадые жэшээ болгон абаад үзэе. Энэ бригада силос болгогдохо кукурузын гектар бүриһөө 2000 шахуу центнер ургаса абадаг байна. Бусад зарим колхозууд уһалагдадаг тиимэл газарһаа оройдоо 150 центнер кукурузын ургаса хуряажа абадаг байба. Гектар бүриин 2000 центнерые 150 центнертэй сасуулаад үзыт даа!

Иимэ ушар юундэ тохёолдоноб? Бүхы юумэн хүнүүдэй шадабариһаа, тэдэнэй оролдолго, хэшээлһээ дулдыдадаг бшуу. Үнгэрэгшэ жэлдэ болоһон зональна зүблөөн дээрэ совхозой дүршэл ехэтэй нэгэ директорые кукурузын ахир бага ургаса абаһанайнь түлөө шүүмжэлээ һэм. Тэрэнэй нэрэ обогые дахинаа дурдахагүйб. Хэрэг ушарынь юрын лэ шалтагаантай байгаа: урдань тарияашадай тариһан шэнгеэр лэ совхоздоо кукуруза тариһан байгаа. Тарияаша хүн тарилга хэхынгээ урда тээ малгайгаа абаад, зүүн зүг тээшэ хаража зогсон, хэрээһэлжэ мүргэдэг, удаа тээнь тарилгаа хээд, зай иигээд лэ, бурхан хараг даа гэдэг байһан юм. Теэд бурханшье тэрээниие харадаг лэ һааб даа. Ямараар ажаллааб, тэрэнэйнь зэргээр лэ бурхан үгэдэг байгаа бшуу. Минии шүүмжэлһэнэй һүүлээр совхоздохи байдал хубилаа: кукуруза тушаа анхарал ехээр табидаг болоо, тиигээд ургасаньшье дээшэлээ.

Бидэнэр мүнөө тад ондоо эрхэ байдалда ажаһууна ха юмбибди, мүнөө болбосоролнай ондоо, ажахыгаа эрхилхэ хэрэгтэ ондоогоор хандадаг болообди. Манай хүнүүд байгаалиин нюусые мэдэжэ, худал хуурмаг ойлгомжоһоо, хамаг юумые ямаршьеб юрэ бусын хүсэн бүтээдэг гэһэн ойлгомжоһоо сүлөөрэнхэй. Манайда мүнөө сагай техникэ бии, бидэнэр эрдэм ухаанай һургаалаар зэбсэгжэнхэйбди, хүдөө ажахыдахи үйлэдбэрилгын хүсые амжалтатайгаар хүгжөөхын тула шухала бүхы юумэтэйбди.

Бүри энэ жэлдэ хүдөө ажахын продуктнуудые һураггүй ехээр абахын тула хүнүүдые зүбөөр эмхидхэхэ, техникээ, ажахы бүхэнэй арга боломжонуудые шадамараар ашаглаха гээшэ мүнөөнэй гол шухала зорилго болоно. Техникын дутамагые урдаа барижа шалтахаяа татад гээд, колхозууд, совхозуудта байһан машинануудые хүсэд, бүрин һайнаар ашаглахын тулада ехээр оролдохо гэжэ хэлсээл, нүхэдүүд. «Үгыт, үгыт, үгыт!» гэһэн эрилтэ хэхын тула ехэшье ухаан хэрэггүй гэжэ хэлсэдэг бэзэ. Харин ажахы бүхэнэй арга боломжые бодомжотой һайнаар ашаглахын тулада ухаагаа гүйлгэхэ, хүнүүдые шэлэн томилхо ба һургаха, газараа һайн мэдэхэ, техникэ шадамараар ашаглаха, үрэһэ, үтэгжүүлгэнүүдые бэлдэхэ, бүхы хүдэлмэреэ эрхим шанартайгаар бүтээхэ хэрэгтэй.

Колхозууд болон совхозуудай ашаа тээлгын хэрэгсэлнүүд тухай, тракторнууд, автомашинануудта хилгэхэ прицепүүдые бүтээн гаргаха тухай тусхайлан хэлэхэ хэрэгтэй байна. Украинын компартиин ЦК-гэй секретарь нүхэр О. И. Иващенкоһаа энэ асуудалаар бэшэг абабаб. Хүдөө ажахыда хэрэглэгдэхэ тракторнууд болон автомобильнуудые олоор бүтээн гаргахын хажуугаар прицепүүдые элбэгээр гаргалсаха хэрэгтэй гэһэн асуудал тэрэ бэшэг соогоо табина. Прицепүүдые бүтээн гаргадаг хоёр тусхай завод бариха гэһэн дурадхал нүхэр Иващенко оруулна.

Тракторнуудые олошоруулха, илангаяа мөөрятэй тракторнуудые олон болгохо тухай хэлэхэдээ, элдэнэй газар хахалхын, тарилга элдүүрилхын тула хэрэглэг-

(Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта)

Манай республикын ажалшад КПСС-эй Центральна Комитедэй Пленумэй Тогтоолые ехэтэ һайшаана, халуунаар дэмжэнэ.

Зураг дээрэ: Иволгын совхозой 3-дахи отделениин һаалишад (зүүн гарһаа): А. И. Лычковская, В. Ф. Устьянцева, А. В. Баран, Т. П. Бутова гэгшэд энэ Тогтоолые уншаад, хоерэлдэжэ байна.

А. МАНТАЕВАЙ фото.

Нүхэр Н. С. Хрущевой хэлэһэн түгэсхэлэй үгын үргэлжэлэ

дэхэһээ гадна, мүн баһа ашаа зөөхэ хүсэн болгогдон хүдэлгэгдэхэ байһыень хараада абалсанабди. Энэнь экономическа талаараа ашагтай туһатай байна. Юундэб гэхэдэ, техникые һайнаар, хэрэгтэй газартань ашаглаха арга олгоно бшуу.

Тэрэшэлэн прицепүүдтэй автотранспортын тооe олон болгохо шухала байһанда анхарал хандуулалсаха хэрэгтэй. Колхозууд, совхозуудта ашаа тээлгын хэрэгсэлэй дутамагһаа шалтагаалан, мүнөө байһан техникэнь шье ходо мини зогсодог, тиигээд ороохо таряа, силосэй ногоо, хартаабха, свёкло болон бусад продуктнуудые зөөхэ хүдэлмэри һаатадаг байна.

Энэ асуудалда юун дээрэһээ онсо анхарал хандуулагдаха ёһотой байнаб гэхэдэ, үйлэдбэрилгын хэмжээнэй нэмэхэтэй хамта ажахы бүхэндэ бүри олон транспорт хэрэгтэй болохо байна бшуу.

Бии байһан техникээ хэрэглээд, хүсэ ехээр нэмэжэ гарганшьегүйгөөр, имагтал шанарыень һайжаруулан, тэжээл бэлэдхэлгын хэмжээе хоёр дахин ехэ болгожо шадагдаха гэжэ хэлэнэбди,— энэ нэгэ талань болоно. Юундэб гэхэдэ, ямар нэгэ ургамал тарижа абахын тулада бар хүсэн ба машинын хүсэн гаргагдадаг, теэд муу ургаса абтабал—шадабари мэргэжэлэй бага байһанай, гаргаһан хүсэнэй шанарайнь муу байһанай үрэ хойшолон болодог гээшэ. Харин ашаа шэрэлгэ тухай ондоогоор хэлэгдэхэ болоно. Эндэ сэхэ дулдыдадаг гэхэ гү, али продукциин ехээр үйлэдбэрилэгдэхэ тума тэрээнние зөөхын тула ехэ зөөри хэрэгсэл табигдаха болоно.

Силос болгогдохо кукурузын ургасые адагынь хоёр дахин дээшэлүүлхэ зорилго табинабди. Энэмнай ямар ушар удхатайб гэхэдэ, силос болгогдохо элдэб ногоо зөөлгын хэмжээн хоёр дахин ехэ болохо байна. Сахарай свёкло тухай мүн лэ тиигэжэ хэлэгдэхэ болоно. Ажал хэрэгэй аша туһада автомашина, жүдхэхэ хэрэгсэлнүүд, прицепүүдые хүдөө ажахыда зорюулжа бүри олоор бүтээн гаргаха шухала.

Гэхэ зуура сахарай свёклые поли дээрэнь нүхэн соо булаха, кукурузын эшэ набша ба буурсагуудые таригдаһан газартань силослэхэ тухай һайсахан бодожо үзэхэ хэрэгтэй хаш. Транспортынхидай хэлсэдэгэй ёһоор, хуряалгын үедэ ашаа зөөлгын зайе богони байлгахаар оролдохо шухала. Зүгөөр тэжээл зөөлгэдэ, тэрэнние дахинаа тээлгэдэ зарим тэды нэмэлтэ гаргаша хэгдэхэ байһаниинь элитэ. Тиигэбэшье сагай талаар алмаха байнабди. Ургаса хуряалгын шахардуу үедэ үсөөн тоотой транспортаар кукуруза, сахарай свёкло түргөөр хуряажа шадаха, техникын мини байлгые зайсуулха болонобди.

Хартаабхые бурта болгон (поли дээрэнь обоолон) хадагалхада, склад соо хадагалһанһаа арьбан һайн байдагынь элитэ. Хартаабхые склад соо хадагалхада, температурын хубиласа муугаар нүлөөлдэг, хартаабхаяа илгаха хэрэгтэй болодог. Һайса хадагалагдаһан хартаабха буртыень задалтар һайн зандаа хэбтэдэг юм. Тэжээлэй ургамалнуудые намартаа поли дээрэ ехээр ууталан хадагалха, харин үбэлдөө фермэнүүдтээ зөөжэ асарха хэрэгтэй.

Минеральна үтэгжүүлгэнүүдые үйлэдбэрилэн гаргаха асуудалда ехэ анхарал хандуулха шухала. ЦК-гэй Президиумдэ хөөрэлдэжэ үзөөбди. Химическэ промышленностьяа саашадань хүгжөөхэ зорилгонуудые үшөө дахин зүбшэн хэлсэхын тула партиин Центральна Комитедэй Пленум гү, али зүблөөн зарлагдажа магадгүй.

Химическэ промышленность тухай асуудалые дүрбэн жэлэй урда тээ ЦК-гэй Пленум дээрэ зүбшэн хэлсээ һэмди. Тэрэ гэһэнһээ хойшо ехэ хүдэлмэри хэгдээ. Дунгүүдые согсолон гаргахаар болоо. Химическэ промышленностиин үйлэдбэрилэн гаргаһан зүйлнүүдэй орондомнай али тухай шухала байһыень мүнөө һайса, тодорхойгоор мэдэнэбди. Тиимэһээ химическэ промышленностиие бүри хурдан түргэнөөр хүгжөөхэ шухала байна. Энэ хэрэгые партиин Центральна Комитет шэнжэлхэ, табигдаһан зорилгонууд хэр шиидхэгдэнэб гэжэ шалгаха байха. Республиканууд, хизаарнууд болон областьнуудай партийна организацинууд, совнархозууд хүдөө ажахыда, тэрэшэлэн бүхы арадай ажахыда шухала минеральна үтэгжүүлгэ, гербицидүүд ба бусад химическэ хэрэгсэлнүүдые бүри ехээр үйлэдбэрилэн гаргаха асуудалда анхаралаа хандуулха ёһотой.

Гэхэ зуура, минеральна үтэгжүүлгэ үйлэдбэрилэн гаргаха хэрэг эмхидхэхын тулада саг хэрэгтэй болодог байһыень һанаха хэрэгтэй. Теэд, үтэгжүүлгэ энэ гэһээр хэрэгтэй байна бшуу. Тиимэһээ органическа үтэгжүүлгэнүүдые суглуулхын тула оролдолго гаргаха ёһотой болонобди. Колхоз бүхэн, совхоз бүхэн нютагай үтэгжүүлгэнүүдые—наг шэбхын, торфын, шэбхэ-шоройн компостнуудые бэлэдхэхэ фабрикатай байхаар аргатай. Нэгэ үгөөр хэлэбэл, газарай хүрьһэндэ үтэгжүүлгэ ехээр шэнгээхэ, ороохото ба техническэ ургамалнуудай ургаса улам дээшэлүүлхэ бүхы арга боломжоёо бүрин хэрэглэхэ шухала.

Хүдөө ажахые ударидаха тушаа эмхидхэлэй зарим асуудалнууд

Хүдөө ажахые ударидаха тушаа эмхидхэлэй зарим асуудалнууд дээрэ үшөө дахин тогтохыемни зүбшөөгыт. Партиин Центральна Комитедтэ бэшэг ороо. Зүгөөр гар табигдаагүй бэшэг, тиигэбшье бэшэгэй авторнуудынь партиин Краснодарска болон Ставропольско хизаарнуудай районно комитедүүдэй секретарьнууд гээшэбди гэжэ өөһэдыгөө нэрэлэнэд. Райкомуудай секретарьнууд намда хандажа, иимэрхүүгээр бэшэбэд:

— Та партиин райкомой секретарь байһан байнат. Бидэнэр хадаа районуудай хэрэглэмжэнүүдые мэдэхэ хани нүхэртөө гэжэ танда ханданабди. **(Зал соо шэмээтэй болоно)**, бидэнние ойлгыт, манай хэлэхые, «SOS» гэһэн манай дохёо дуулыт». **(Хүхюутэй шэмээтэй болоно).**

Бэшэгэй авторнууд юу гуйнаб?

«Бидэндэ районуудта райзо хэрэгтэй,—гэжэ бэшэг соо хэлэгдэнэ. Управлени, трест гү, али юун гэжэ нэрлэнэт, нэрэнь хамаагүй, тэрэ хадаа өөрынгөө удхаар райзо байха ёһотой. Районуудта райгүйсэдкомуудай дэргэдэ (райфо, районо, райторготдел, культурын таһаг гэхэ мэтэ) конституционно таһаг манайда хэрэгтэй, тэрэ хадаа райгүйсэдкомдо мэдэлтэй байха, тиигээд тэрэнэй хүтэлбэри доро колхоз болон совхозуудта хүдөө ажахын үйлэдбэри эмхидхэлгын асуудалнуудые шиидхэхэ һэн, тайлбарилан хэлэбэл, хүдөө ажахын талаар районно штаб байха һэн».

Тобшоор хэлэбэл, манда райзое үгэгты, тиигэбэлтнай районно организацинуудай ямар хаба шадалтай байһыень бидэ харуулхабди! гэһэн эрилтэ бэшэгэй авторнууд табина. **(Зал соо шэмээтэй болоно).**

Энэ бэшэгтэ харюусаха хүсэлэнтэйб. Хэрэг ушарынь райзоһоо бэшэ ха юм. Манайда районно газарай таһагууд байгаа хамнай, теэд хүдөө ажахыда нүлөөгөө үзүүлдэг байһан юм аал, үйлэдбэри эмхидхэхэ талаар колхоз болон совхозууд бодото туһаламжа абадаг байһан юм аал? Үгы даа, юрэнхы удхатай захиралта, заабаринуудһаа ондоо юушье колхозууд, совхозууд райзоһоо абадаггүй байһан юм. Тиимэл хадаа районно газарай таһагууд усадхагдаһан байна.

Райондо хэгдэхэ хүдэлмэриин ямар нэгэн хубинь байһан шэнгеэр хүдөө ажахыда хандажа болохогүй. Хүдөө ажахы—энэ хадаа манай үйлэдбэриин бүхы ажабайдалай гол шэглэлнүүдэй нэгэниинь ха юм. Хүсэн түгэлдэр, һайса хүгжэнхэй, мүнөө үеын промышленность үгыгөөр коммунизм байгуулжа болохогүй бшуу. Хүнүүдтэ эдеэ хоолой зүйлнүүд, гутал, хубсаһан элбэгээр хэрэгтэй. Хүдөө ажахы хүнние эдеэлүүлдэг, хубсалуулдаг гэжэ урдань дэмы хэлсэдэггүй байгаа. Зүгөөр мүнөө үедэ иимэ ойлгомжые тон зүб гэхын аргагүй. Мүнөө хими хүндэ алба хэнэ. Тэрэ хадаа гайхамшагтай зүйлнүүдые гаргана: үбэлэй болон зунай хубсаһа, гутал, ажаһуудалай бусад олон зүйлнүүдые гаргажа үгэнэ. Химиин арга боломжонь саашадаа бүри ехээр элирхэ. Теэд эдеэ хоол тушаа хэлэхэ болоо һаа, энэ тад ондоо байна. Хүдөө ажахы хүнние тэжээнэ, тиихэдэнь хими мүнөө дээрээ эдеэ хоолой зүйлнүүдые бидэндэ үшөө үгэнэгүй. Харин зарим эрдэмтэд химическэ зүйлнүүдһээ эдеэ хоолой продукт зохёон гаргаха гэлсэдэг, теэд тэдэнэр өөһэдөө эдингүй, саала элидэг байха юм. **(Зал соо шэмээтэй болоно).**

Манай советскэ общество дотор хүдөө ажахые хүгжөөлгын асуудалнууд хэзээ бүхэндэ бүхы партиин, бүхы арадай гол анхаралда байха ёһотой. **(Альга ташалган).**

Районно захиргаанай дамжуур тушаа хаража үзэбэл, хүдөө ажахые хүтэлбэрилгэ район соогоо али багтань байна гээшэб? Райондо райком, районой харгын таһаг, элүүрые хамгаалгын таһаг, арадай гэгээрэлэй таһаг, социальна тэдхэмжын таһаг бии. Үшөө ямар таһагууд бииб?

Культурын таһаг,—гэһэн үгэнүүд дуулдана.

Н. С. Хрущев. Харагты даа, культурна хүдэлмэриин ябуулагдадаггүйшье һаань, культурын таһаг бии ха юм. **(Зал соо шэмээтэй болоно).** Тиигээд райзо байгаа һаа, собестэй зэргэлэд гээд байха һэн бээзэ. Райгүйсэдком районойнгоо территори дээрэ ударидана, тэрэ хадаа үхибүүдэй түрэхэдэ, хүнүүдэй гэрлэхэ болон һалахада тэмдэглэжэ (энэ хадаа баһал нютагай Соведүүдэй хэхэ хүдэлмэринь ха юм), аб адлихан анхаралаа хандуулна, анхаралайнгаа ямар нэгэн бишыхан хубиниень хүдөө ажахыда — хүнэй эхэ тэнигүүлэн байдалай тэрээнһээ дулдыдадаг үйлэдбэридэ хандуулна бшуу. Иимэ байдалые таарамжатай гэжэ мэдэрхын аргагүй.

Манай промышленность яахадаа амжалтатайгаар хүгжэжэ байнаб? Яахадааб гэхэдэ, тэндэ хүдэлмэришэд, технигүүд болон инженернүүдэй гайхамшагтай кадрнууд хүмүүжүүлэгдэнхэй. Арадай ажахын шиидхэхы һалбари бологшо промышленностиие ударидалгын асуудалнууд хэзээ бүхэндэ манай партиин гол анхаралда байдаг. Парти хадаа промышленна үйлэдбэри ударидалгын онол аргануудые ходо һайжаруулжа байдаг, ажахын удариданшадай, мэргэжэлтэдэй, хүдэлмэришэдэй гайхамшагта кадрнуудые хүмүүжүүлээ. Һүүлэй үедэ энэ талаар урагшаа шэнэ алхам хэгдээ: министерствонүүд болюулагдаа, совнархозууд эмхидхэгдээ, промышленностиие хүгжөөлгэдэ тэдэнэй үүргэ ехэ болоо. Промышленность ударидалгые хубилгаха үедэ зарим хүдэлмэрилэгшэд һанаагаа зобоод, нютагай органуудта совнархозуудай мэдэлтэй болоходонь хэрэгнай таһалдалда орожо болохогүй юм аа гү гэлсэдэг байгаа. Тиигээд таһалдалай болоогүй байһыень таанар мэдэнэт. Ударидалгын шэнэ гуримтай болоһоор промышленностьмнай урдынхиһаа һайнаар хүдэлнэ, өөрынгөө арга боломжонуудые хүсэдөөр хэрэглэнэ.

Зүгөөр ударидалгын мүнөөнэйшье гуримай үедэ промышленностиин хүдэлмэридэ дутуу дунданууд бии байһаар, ударидалгада, түсэблэлгэдэ алдуунууд гарана. Тиигэбэшье промышленность урагшаа найдамтайгаар дабшажа ябана, партиин хараалһан зорилгонуудые амжалтатайгаар бэелүүлнэ. Теэд хүдөө ажахы яахадаа удаанаар хүгжэнэб, баян арга боломжонуудаа һайнаар хэрэглэхэ ябадалдань колхоз, совхозуудта юун һаад хэнэб? Гол шалтагаануудай нэгэниинь гэхэдэ, хэрэгээ һайнаар мэдэжэ, үйлэдбэриие бодотоор ударидаха ябадал үгы байна. Бидэ зүб шиидхэбэринүүдые гарганабди, хүдөө ажахые материально-техническэ талаарнь хангаха хэрэг һайжаруулнабди, теэд арадай аша туһада хэгдэжэ байһан эрилтын ёһоор продуктнуудые бүтээн гаргалга тиимэ түргэнөөр урганагүй. Юун дээрэһээ болоноб?

Хэрэг үйлэ хадаа баһал кадрнуудһаа, хүнүүдһээ, эмхидхэгшэдһээ болоно. Жэшээнь, колхоз, совхозуудта гүрэн шэнэ тракторнуудые эльгээнэ. Кубаниин механизатор В. А. Светличный мэтэ хүн трактор абаг даа, Ойстрахын гарта скрипкын наадаһан шэнгеэр тэрэнэй гарта машинань хүдэлхэ бшуу! **(Зал соо шэмээтэй болоно).** Мүн тиимэл трактор баһа нэгэ ондоо тракторист абаг даа, тэрэнэй гарта машинань тиимэ һайн байхагүй. Тиимэ хүнэй трактораа ябуулхадань, болюулыш, хүнэй тэсэхын аргагүй байнал гэжэ хашхарха дуран хүрэхэ бшуу. **(Зал соо энеэдэн болоно).**

Нүхэдүүд, тиимэ болохолоороо, асуудал хадаа техникэ болон материальна эдлэл хэрэгсэлые бидэнэй гартань тушаажа үгэдэг хүнүүдэймнай бэлэдхэлһээ, ударидалгын шанарһаа дулдыдаха болоно бшуу. Хэрэгэй гол удхань эгээл иимэ байна!

Эгээл тиимэһээ үйлэдбэриин управленинүүд эмхидхэгдэхэ болоно. Тэдэнэй хүсэниинь юуб гэхэдэ, тэдэнэр хадаа бусад таһагуудтай аб адлихан байха бэшэ, харин хүдөө ажахын үйлэдбэриие ударидахын лэ тулада байгуулагдаһан тусхайта органууд ха юм.

Управленинүүдтэ дүй дүршэлтэй кадрнууд байха, тэдэнэр хадаа үйлэдбэриие түсэблэхэ, тэрэнэй һулашье, һайншье талануудые хараха, шухала болоһон зорилгонуудаа колхоз , совхозуудай шиидхэлгэдэ саг соонь туһалха, үйлэдбэри эмхидхэлгын эрхим һайн жэшээнүүд дээрэ ударидагшадые һургаха байна. Тиимэ жэшээнүүд манайда үсөөн бэшэ бии.

Винницкэ областиин XXII съездын нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ нүхэр В. М. Кавунай Пленум дээрэ хэлэһэн үгые бидэ бултадаа ехэ анхаралтай, һонирхолтойгоор шагнаһан байнабди. Энэ гайхамшагта ударидагша 33 наһатай юм, мүн баһа нёдондо жэлдэшье гушан гурбатай боложо ябанаб гэжэ хэлээ һэн. Залуу хүнүүд хэзээ бүхэндэ наһаяа нэмээхые оролдодог. 33-тай боложо ябаһан аад, 33-тай болооб гээд хэлэдэг. Тиихэдэнь үбгэд тад ондоогоор шиидхэдэг: жэлэй дүүрээшье һаань, даладахи наһамни ябажа байна гэдэг. Үглөөдэр 70 хүрэхөө байһан аад, мүнөөдэр 69 наһатайб гэжэ хэлэдэг. **(Зал соо энеэдэн болоно).**

Нүхэр Кавун залуу ударидагша байбашье һаа, ехэхэн юумэ туйлаад байна. Тэрэнэй ударидадаг колхоз гектар бүриин 30—40 центнер ороохо таряанай ургаса абана. Мүн тиимэл эрхэ байдалда байһан аад, тэды шэнээн гаргаша хэһэн аад, харин гектар бүриин 7—8 центнер ороохо таряа абадаг ажахынууд манайда бии ха юм. Яахадаа тиимэ байнаб? Ажалай шанарһаа, кадрнуудһаа, ударидалгаһаа болоно ха юм. Тиимэһээ мүнөө үедэ хүдөө ажахын гол шухала асуудалынь эмхидхэлэй асуудал—хүнүүдые шэлэн олохо, һургаха хэрэг болоно. Эндэ колхоз, совхозуудай үйлэдбэриин управленинүүд шухала үүргэ дүүргэхэ ёһотой. Шэнэ органууд хадаа ондоо ямаршье хэрэгүүдээр һамааралгүй, хүдөө ажахын үйлэдбэриин асуудалые үдэр бүхэндэ шиидхэхэ болоно.

Ажахыгаа үндэр хэмжээндэ, ашаг ехэтэй байхаар хүгжөөхэ, колхоз, совхоз бүхэндэ жэлһээ жэлдэ хүдөө ажахын гол продуктнуудые улам ехээр абажа байхаар, түрүү ажахынуудай хажуугаар гээгдэнги ажахынуудай байжа байдаг эшхэбтэр үзэгдэлэй үгы байхаар, тиимэ шалгалта болон эрилтэнүүд табигдаха ёһотой.

Райзое дахинаа эмхидхэжэ болохогүй. Тиимэ замда бусаха болоо һаа, ударидалгагүй ажахытай байха гэһэн удхатай. Райзо бии болоо һаа—хүдөө ажахые ударидалгын асуудалнууд урдынхидаал адли райгүйсэдкомдо ямар нэгэн хоридохи гү, али гушадахи һуурида, ара тээшээ хаягдашаха бшуу. Хүдөө ажахы тушаа иимэ ябадал гаргажа болохогүй. Хүн бүхэндэ эдеэ хоолой асуудал ямар удха шанартайб, тэрээн шэнгеэр хүдөө ажахы хэзээ бүхэндэ үдэр бүри түрүүшын асуудал, гол шухала асуудал байха ёһотой.

Тиимэ дээрэһээ өөрынгөө нүхэдтэ—райкомуудай секретарьнуудта би ингэжэ харюусаха байнаб: райзо бии болгохо тухай танай дурадхалые дэмжэхын аргагүй. Хүдөө ажахые ударидаха тушаа эмхидхэлэй асуудалнуудые Центральна Комитедэй яахадаа ингэжэ шиидхэһыень ойлгохо, энээн тухайда һайтар бодожо үзэхыень райкомуудай бүхы секретарьнуудые уряалнаб. **(Альга ташалган).**

Үйлэдбэриин управленинүүд тухай үшөө дахин хэлэхэ хүсэлэнтэйб. Эдэмнай районууд хоорондын территориальна управленинүүд байха гэжэ бидэ һананабди. Энэ зүб. Зүгөөр энээнһээ ондоошье байжа магад. Пленум дээрэ үрэ хэлэхэдээ, районууд хоорондын үйлэдбэриин управленинүүд тухай Эстониин компартиин ЦК-гэй нэгэдэхи секретарь нүхэр И. Г. Кэбинэй дурдаашье һаань, тэрэнэй зүрхэнэйнь сохисые дуулааб **(зал соо шэмээтэй болоно)**, тиигээд «районууд хоорондын управлени» гэһэн үгэнүүдые тэрэнэй хүсэд тодоор хэлэжэ ядаһыень мэдэрээб. **(Зал соо шэмээтэй болоно).** Юуншьеб, үгэ хэлэгшын һанаа зобоожо байһаниинь мэдэрэгдээ.

Би нэгэ дахин Эстонидо ябаа һэм. Энэ хадаа нуурнуудаар, ой тайгаар, уһа намагаар элбэг республика юм, тэндэ газарынь бишыхан участогууд болгодонхой. 2—3—5 гектар полинууд бии. Тиимэ эрхэ байдалда олон колхоз, совхозуудые мэдэлдэнь үгэһэн бээрээ, районууд хоорондын үйлэдбэриин управленинүүдые эмхидхээ һаа, ударидахань бэрхэтэй үйлэдбэри болоожо магад. Онсо эрхэ байдалтай ушарнуудта захиргаанайнь районой хэмжээн соо үйлэдбэриин управленинүүдые эмхидхэжэ боломоор. **(Альга ташалган).** Энэ ушар гансашье Эстонидо хамаатай бэшэ гэжэ һананаб. Белоруссии, мүн бусад республикануудай зарим районуудта иимэ ёһоор эмхидхэжэ бололтой гэжэ һанахаар. **(Альга ташалган).**

Хэн нэгэн альга ташаха зуураа, райзо дахин бии болохонь гэжэ һанаа һаа, эндүүрхэ байна. **(Альга ташалган).** Райондо эмхидхэгдэһэн үйлэдбэриин управлени хадаа райзо бэшэ, мүн районно организациин орган бэшэ, харин областной, хизаарай гү, али республикын организацинуудай зүгһөө ехэ этигэмжэтэй болоһон орган байжа ажал-ябуулгаяа хэхэ болоно. Районно, мүн тэрэшэлэн районууд хоорондын управлениин дэргэдэ ЦК-гэй гү, али обкомой парторг болон инструкторнүүд байха юм, тэдэнэр үйлэдбэриие хүгжөөхэ зорилготойгоор партийна болон комсомолой организацинуудай хүдэлмэридэ тусхайта нүлөө үзүүлхэ байна. Эмхидхэлэй талаар районно болон районууд хоорондын управленинүүдэй хоорондо илгаа байхагүй юм. Тэдэнэр хэмжээнэйнгээ талаар лэ илгаатай байха.

Ударидалгын шэнэ органуудые иигэжэ эмхидхэхэдэ тон зүб. Дууһыень нэгэ маяг соо хэблэн хоноожо болохогүй. Оренбургска областьдахи үйлэдбэриин управленинүүдые абаад үзэгты. Тэндэхи гансахан Адамовска район үйлэдбэриингөө хэмжээгээр зарим областьтой, магад республикатайшье адли байха. Жэшээлхэдэ, тус район бүхы Белоруссиһаа хоёр дахин шахуу ехэ, 30 миллион шахуу пүүд ороохо таряа гүрэндэ худалдадаг байха юм.

29 миллион пүүд,— гэһэн үгэнүүд һууриһаа дуулдана.

Н. С. Хрущев. Харагты даа, ганса район аад, 29 миллион пүүд ороохо таряа худалдана бшуу. Намда мэдээсэһэнэйнь ёһоор, Оренбургска областиин хоёр район болгондо нэгэ үйлэдбэриин управлени эмхидхэгдэхэ байна. Тала губяар ехэ газарта энэ зүб гээшэ ха. Оренбургска область үргэн ехэ тала дайдаар элбэг ха юм. Би 1956 ондо бүхэли үдэр соо Оренбургын тала дайдаар ябахадаа айлнуудтай ушараагүй шахуу байһанаа һананаб. Хаа хаанагүй шэниисэ ургажа байгаа һэн.

Ямар нэгэн нютагай онсо өөрэ эрхэ байдалые хараалдаа абаха шухала байһан тухай өөрынгөө бодомжые лаблахын тулада эдэ жэшээнүүдые дурданаб.

Целинэ хизаарта ударидалгын эмхидхэлэй асуудалнуудые шиидхэхэ тухай баһал хэлэхэ хүсэлэнтэйб. Энэ хизаарай районуудта совхозуудай трестнүүд байгуулагданхай, эндэ колхозууд ехэ үсөөн байна. Танай хизаарта хэды колхоз бииб?

103 колхоз, тиихэдэ 642 совхоз гэһэн үгэнүүд һууриһаа дуулдана.

Н. С. Хрущев. Целинэ районуудай трестнүүд совхозуудые ударидаха дүй дүршэлтэй болонхой. Трест— энэ хадаа Целинэ хизаарай эрхэ байдалда үйлэдбэриин управлени ха юм даа. **(Альга ташалган).** Трест хадаа имагтал үйлэдбэриие эмхидхэдэг байна. Целинэ хизаарай ударидагша нүхэд хэтэрхэй ехээр эмхидхэл хэхые бү эрмэлзэгты.

Танай эрхэ байдалда совхозуудые дүй дүршэлтэй кадрнуудаар бэхижүүлхэ илангаяа шухала. Таанар трестнүүдые эмхидхэхэдээ шэнэ газар дээрэхи захиргаанай хубаарилга хараалдаа абажа, райондо трест эмхидхэһэн байнат. Совхозуудай олохон эрхим директорнууд трестнүүдтэ эльгээгдэһэн байна. Таанар тэдэнние үйлэдбэриһөөнь болюулжа, захиргаанай зургаанда эльгээгээд, совхозуудые һуладхаһан байнат. Энэ буруу гээшэ. Үнгэрэгшэ жэлдэ Целиноградта болоһон зүблөөн дээрэ хизаарай ударидагшадта энээн тухайда би хэлэһэн байнаб. Эдэ бүгэдые анхаралтайгаар хаража үзэхэ хэрэгтэй. Трестнүүдэй тооень хороогоод, районууд хоорондын трестнүүдые эмхидхээд, сүлөөрһэн дүй дүршэлтэй хүтэлбэрилэгшэдые совхозуудта эльгээгээ һаа, таарамжатай байжа магад.

Магад республикын захиргаанай хубаарилгада баһа дахин бусаха хэрэгтэй гү. Казахстанда баһа нэгэ хизаар байгуулха гэһэн һанамжа хэлэгдэнэ. Энээн тухайда бодожо үзэмөөр. Казахстан заха хизааргүй үргэн дайдатай ха юм. Алма-Ата хадаа орьёл үндэр уулануудай хормойдо оршодог гайхамшагта город. Хододоо шахуу наран гэрэлтэжэ байдаг, хаа хаанагүй сад сэсэрлигүүд, ногоон ургамалнууд. Теэд энэ город республикын нэгэ захадань байдаг, тэнд
зүг худар ударидагшадай ошохонь тиимэш
бэшэ байдаг. **(Зал соо энеэдэн болоно).**

Би Украинада ажаллажа байхадаа баһал
үзэгдэлнүүдтэй ушардаг һэм. Гайхамшагт
городые хэн мэдэхэгүйб. Заримдаа хойто
тэрөө, Первомайск хүрэтэр областиин удар
ошохонь тон бэрхэтэйхэн байгша һэ
250—300 километр болоно. Зунай үедэ ила
хэтэй байгша һэн. Далайн эрьедэхи, далай
наар миралзан долгилжо байдаг Одесса го
ража ошолтой аал. **(Зал соо энеэдэн боло**
сын ударидагшадай байдалые хараада аба
соо энеэдэн болоно). Областиин центрые
Первомайска асарха тухайшье хөөрэлдөөн
һэн. Тиигэбэл областиин хүтэлбэрилэгшэд
дар ошохоёо һанаад, тиишээ ошохо мүртөө
ластьёо хаража байха һэн. **Хүхюутэй шэмэ**
но). Энэшье шог наадан гээшэ ааб даа. З
захстан тушаа хэлэхэ болоо һаа, энэ том
республикын ударидалгые саг үргэлж
руулха тухай бидэнэр анхарал оролдолго га
тойбди.

Тэрэшэлэн үйлэдбэриин управленинүүдтэ
дые шэлэн олохо тухай өөрынгөө һанамжа
лэхэ хүсэлтэйб. Энэ хадаа тон шухала асу
но. Бидэнэр ямар хүдэлмэрилэгшэдэй дун
лэжэ үйлэдбэриин управленидэ хүдэлхэ
олохо ёһотойбибди? Партиин обкомууд, к
хадаа управленинүүдтэ хүдэлхынь тулада
дай эрхим директорнүүдые, үлэмжэ ехэ дү
тэй колхозуудай түрүүлэгшэнэрые дэбжүү
байһан аюул бии. Иимэ замаар ябажа
Колхоз, совхоз хадаа үйлэдбэриин шиидх
ри болоно. Эндэ продуктнууд бүтээн гарга
бүхы хүдөө ажахын амжалта туйлагдана.

Үйлэдбэриин управленидэ парторг хэн б
тойб гэһэн асуудал гарана. Энэ хүдэлмэри
райкомуудай эрхим секретарьнуудые эльг
тиихэдэ районой оршон соо байгуулагда
ленидэ, хүдөө ажахые һайн мэдэхэ байгаа
тиин райкомой нэгэдэхи секретариие парт
жо эльгээгээ һаа таарамжатай байна. Рай
са болбосорһон ударидагшые хүдөө ажа
бэри худар зорюулха хэрэгтэй. Иимэ
шэлтэй хүдэлмэрилэгшэдые шэлэжэ олоог
равлени өөрынгөө үүргые дүүргэжэ шадаха

Ерээдүй сагта манай ороной, манай
хүгжэлтэнь үйлэдбэриие үргэдхэхэ замаа
дабшаха ёһотой, дабшаха байна. Улас түр
ламжа хубилжа болохо, хубилха байха,
риманиинь үгы боложо **(зал соо шэмээтэ**
һалажа болохо, харин хүнэй байһан сагта
ходо хүгжэжэ байха байна. Тиимэһээ ү
ажал хэжэ байһан хүнүүд ходо нэрэтэй т
дэтэй байха байна. Совхозой директор, аг
хозой түрүүлэгшэ, зоотехник, ветеринарн
сад мэргэжэлтэд,—эдэнэр булталаа һайн
дэг һаа, үйлэдбэри хүгжөөлгэдэ ехэ нэ
ха юм.

Нүхэр Кавун тухай баһа хэлэхэмни. Т
ЦК-гэй гэшүүн, дүршэлтэй түрүүлэгшэ, һа
хүндэтэй хүн байна. Зүгөөр тэрэнние үйлэ
равлениин начальнигаар томилоо һаа, тэ
руутуулжа болохо, түрүү колхоздо хохидо
жа, Украинаһаа гадна, мүн бүхы оронойнго
хоз, совхозуудта хүдөө ажахые хүгжөөлг
рэлтүүлэгшэ, «замай залуурша» байһание
жа болохо байна. Тиигэжэ нүхэдүүд бол
хэр Кавун управлениин муу бэшэ началь
боломоор, зүгөөр тэрэ хадаа түрүү колхозо
шын тушаалда байхадаа хэмжээгүй ехэ а
тай байха бшуу.

Нүхэд В. М. Кавун, Г. Е. Буркацкая, И.
мэтын тиимэ хүтэлбэрилэгшэдые бүхы кол
совхозуудта хүмүүжүүлхэбди, тиимэ
Тиихэдэ ударидалгын үүргэнь үндэһөөрөө
Ударидалга ямар болохоб гэхэдэ, ниитэ
зохёохо, продукци гаргаха тушаа захилн
хэ, харин предприятинууд — фабриканууд
колхоз болон совхозууд өөһэдынгөө арга
хэрэглэжэ, орондоо, манай хүнүүдтэ шуха
риин продукцяар гүрэнөө хангаха байха.
рээ тиимэ байдалтай болоодүйбди. Мүнөө
нине харахадаа баярланаш, харин нүгөө
рахадаа шэхэнһээнь татахаш, татахадаа
шань гарганагүйш. Тиимэ дээрэһээ бидэ ү
управленинүүдые эмхидхэхэмнай. Эдэ
хоз болон совхозуудай кадрнуудта туһалха
тэлбэрилэгшэд шэнгеэр ажахыгаа удариданх
гаха зэргэтэй. Колхоз болон совхозуудай
хүмүүжүүлхэ тухай партийна организаци
шэ сусашагүй анхарал оролдолго гарга
һаань, энээнние туйлажа боломоор. Зарим
анхарал оролдолго гаргагданагүй.

Белоруссида ошоод байхадаа, кадрнуу
гаар хандадаг байһанайнь түлөө зарим хү
шэдые бии шүүмжэлһэн байнаб. Брестск
гайхамшагта колхозник Анна Белевец би
хадаа хэдэн жэлэй урда тээ звеневодоор
раа, гектар бүриин 1340 центнер кукуруз
байна. Социалис Ажалай Геройн нэрэ зэр
олгогдоһон байгаа. Тэрэ эхэнэр хаанаб? г
суудһаа би асуубаб. Тиихэдэмни иигэжэ

— Бидэ тэрэнние сельсоведэй түрүүлэгш
лээбди. **(Зал соо шэмээтэй болоно).**

Нүхэдүүд, би хадаа сельскэ Соведэй т
үүргые багадхахаяа һананагүйб, зүгөөр к
ехэ юумэ хэһэн эрхим звеневодые абаад,
хүдэлхыень эльгээжэ боломоор гээшэ аа
хайхарамжатайгаар хандаха, һайн дүй д
бусадые һургахадань тэрээндэ туһалха х
гаа. Энэ хадаа партиин баялиг байгааша
бодомжогүйгөөр хэрэглэһэн ушар болоно.

Баһа нэгэ ондоо жэшээ нэрлэхэмни. Та
фовна Жигалкые олон хүн мэдэхэ байха.
юристын эрдэмтэй хүн. Хүдөө тосхондо хү
хыень хүнүүдые партиин уряалхада, нүх
Минскэ областиин Пуховичска районой
гэжэ гээглэнги колхозой түрүүлэгшээр һа
ошоһон байгаа. Тиигээд һайнаар хүдэлөө
бэхижээд, түрүү ажахы болоһон байна. Т
рынь колхоздо механигаар хүдэлһэн ба
ёһо гуримаараал байһан юм. Тиигэжэ ба
областиин ударидагшад юу хээб? Тэдэнэр
галкые дэбжүүлээ. Хайшань? Райгүйсэдк
лэгшээр.

Белоруссида болоһон зүблөөн дээрэ нү
котай би уулзахадаа, үгэ хэлэхэ гуш г
Нүхэр Жигалко иигэжэ харюусаба: рай
колхоздо ошоод байнаб, теэд ажахымнай
байна, мүнөө дээрээ хэлэхэ юумэ үгы. Т
дэлһүүб, амжалта туйлаһууб, тиигэһэн х
жэм. Иимэ байнал даа, нүхэдүүд. Колхоз
лэгшэнэр, совхозуудай директорнууд з
[illegible] хайхарамжатайгаар хандаха зэргэтэй б
һээнь би эдэ бүгэдэн тухай хэлэнэб. Бидэ
лаа дээдэ тээхи органуудай үүргыень
сэгнэдэг байнабди, теэд дээдэ тээ бай

(Түгэсхэлынь 3-дахи нюурта)

[Н]үхэр Н. С. Хрущевой хэлэһэн түгэсхэлэй үгын үргэлжэлэл

ог доодо тээхи тулгууринуудай гранит шу-
ги бата бэхи байһан сагтал доодо тээхи ор-
ата бэхи байдаг ха юм. Энээниие ойлгохо
(Альга ташалган).
түлөөһэнэйншье политика бэелүүлхэдээ
иин шиидхэхы һалбаринуудые дүршэлтэй
аар бэхижүүлхын аша туһада тэрэниие зо-
рэгтэй. Колхозуудай түрүүлэгшэнэр болон
ай директорнүүд хадаа үйлэдбэриин управ-
й хүдэлмэрилэгшэдһөө бага бэшэ салин
ха ёһотой гэжэ би тоолоноб. Таанар юун
онот, энэ зүб гү?
эһэн абяанууд һууриһаа дуулдана.
ущев. Тиигээгүй һаа иимэ болохо гэжэ бай-
болон совхозуудые эрхим хүнүүд, дүршэл-
жэлтэд удариданад, харин тиихэдэнь тэдэ-
хүлһэн бага байха болоно. Энэ хадаа кол-
совхозуудта ударидагшадые, мэргэжэлтэ-
олохо ябадал урмашуулхагүй болоно.
удай директорнүүдэй, колхозуудай түрүү-
й үүргые доошолуулжа, ажалайнь түлөөһэ
аар тэдэниие хохидуулжа болохогүй. Энэ
ушаа бидэ үшөө зүбшэлсэхэбди.
д! ЦК-гэй тус Пленумэй хүдэлмэреэр бидэ-
хэн гүн ехээр сэдьхэлээ хананхай гэжэ хэ-
лдуу хэхэгүйб гэжэ һананаб. Эндэ үгэ хэ-
үүд бултадаа хэрэг үйлэ мэдэжэ байһанаа,
ые ударидаха талаар КПСС-эй Централь-
эй Президиумэй дурадхаһан эмхидхэлэй
дэй шухала болоһониие ойлгожо байһанаа
Энэ тон һайн байна. Хүдөө ажахын үйлэд-
уудалнуудые ойлгохо талаар мүнөө дээшээ
да гараһан тухаймнай Пленумдэ хабаада-
дэй хэлэһэн үгэнүүд гэршэлнэ. Урдань хү-
хэлэхэдэ, «бидэ дүүргэхэбди», «бидэ най-
, «бидэ хайшаншье гэжэ һаань дүүргэхэ-
юрэнхы уряанууд үсөөн бэшэ соностодог
игээд, нүхэдүүд, хэншье тиитэрээ зободог-
зарим хүдэлмэрилэгшэдэй бүдүүжэжэ бай-
ань, үйлэдбэри үнөөхил хэбээрээ байдаг
(Хүхюутэй, шэмээтэй болоно).
гөө үгэнүүд соо нүхэдүүд хадаа үйлэдбэри
бодото нөөсэнүүд тухай, тэжээлэй единицэ
лай гаргашые багадхаха тухай, бусад олон
тухай хэлэһэн байна. Энэншье һайн байна.
ска үндэһэгүйгөөр, тоо баримтагүйгөөр
е шадамар бэрхээр ударидахын, хүдөө
рда байгааша ехэ зорилгонуудые шиидхэ-
гүй.
тоо толгойн олон байгаа һаань, колхоз бо-
ууд тэжээл тухай анхархал байха гэжэ за-
үүд һанана. Иимэ бодомжо буруу байна.
, нэгэ гахай 12 поршоонхо түрөө һэн гэ-
инь тэдэнээ тэжээхэ тэжээлгүй байг. Тиигэ-
гэхэ болоноб? Поршоонхонуудаа алаха
уу даа. Үмсын ажалтай таряашан тиигэдэг
арин колхозой түрүүлэгшын байдалые ойл-
: гахайнь түрөөд, 12 гү, али бүри 14 пор-
раа һэн гэлэй. Тиихэдэ тэжээлгүй байг даа.
а поршоонхонуудые алаха аргагүй байна,
гэхэдэ, поршоонхонууд тоосоон соо тэмдэг-
Эдэ поршоонхонуудай үхөө һаань, партиин
имэ ехэ эрилтэ хэхэгүй байна бшуу. **(Зал**
эй болоно). Тиимэ даа, нүхэдүүд, тиимэ,
нууд үхөө гэжэ акт табигдаха ха юм.
шалтагаанай элитэ байбашье, үхөөл ха-
хадаа түрүүлэгшэһээ, парторганизациһаа
үй хэбэртэй болоно. Поршоонхонууд өөһэ-
й, харин тэдэниие тураажа алаа бшуу.
шэмээтэй болоно.) Тураажа алаһан пор-
дай үхэһэнэйнь түлөө харюусалгада ха-
гэһэн статья манайда байхагүй. **(Зал соо**
болоно). Миил акт табигдадаг: үхэл болоо,
э байхагүй!
эрэһээ, нүхэдүүд, гол шухала зүйл — тэ-

жээл гэжэ үшөө дахин онсолон тэмдэглэнэб. Малай ашаг шэмые бүри ехээр абаха хэрэг малда хэрэглэгдэхэ тэжээлэй хэмжээнһээ дулдыдаха. Һара тээшэ ракетэ табилгые математикын аргаар тодорхойлһон шэнги тодоор энээниие тооложо боломоор гэжэ би хэлэхэ байнаб. **(Зал соо шэмээтэй болоно).** Александр Евдокимович Корнейчугай хүхижэ һуухыень хаража байнаб, таагүйхэн жэшээ гэжэ тэрэ һанажа магад. **(Зал соо шэмээтэй болоно).**

А. Е. Корнейчук. Би Таниие зүбшөөнэб.

Н. С. Хрущев. Хэрбээ таанар, уран зохёолшод, зураглан зохёоходоо бэрхэнүүд һаа, энэ талаар таанартай бага зэргээр мүрысэхыемнай манда зүбшөөрыт. **(Хүхюутэй, шэмээтэй болоно).** Замбуулин дэлхэйе шэнжэлхэ талаар: Һара хүрэтэр гү, али бүмбэрсэг дэлхэйе тойрон ниидэхэ—али нэгэн зорилгые ямар оньһон зэбсэгүүдээр шиидхэхэб гэжэ манай эрдэмтэд зохёогоод, математикын аргаар нарин нягтаар тодорхойлжо шадана ха юм. Тиихэдээ замбуулинда ниидэһэн онгосо буулгагдаха газартаа буулгагдаха байна. Эрдэм ухаанай нарин нягта тоо бодолго иимэ юумэ үгэнэ.

Теэд колхоз, совхозуудай зарим хүтэлбэрилэгшэд 12 поршоонхотой нэгэ гахайда хэды шэнээн тэжээл хэрэгтэйб гэжэ, мүн хайшан гээд абахаб гэжэ тооложо шаданагүй. Хэрбээ колхоз, совхозууд жэлэй туршада тодорхойгоор тэды шэнээн мяха абаха гэжэ түсэблөө һаа, нэн түрүүшээр хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд хэды шэнээн тэжээлэй единицэ ажахыдаа ямар ургамалнуудые тарижа абахаб гэжэ тоолохо ёһотой. Тиигэбэл ямар ургамалнуудые тарихаб, хэды шэнээн ургаса абахаб гэжэ тэрэ дары ойлгосотой болохо. Тиин замбуулин соогуур ниидэхэ онгосые ниидэлгэдэнь бэлэдхэхэдээ манай эрдэмтэдэй мэдэдэг шэнгеэр мэдэжэ, тиимэ шадабаритайгаар энэ зорилгые шиидхэхэ хэрэгтэй.

Бидэнэр гансашье замбуулинай бэшэ, харин өөһэдынгөө ажаһуудалай ажал хэрэгые зүбөөр тооложо һураха, нюдэ балай бэшэ, «дальбараануудые намар болоходо тоолодог юм» гэһэн шэнги бэшээр хүдэлжэ һураха ёһотойбди. Энэ хуушанай оньһон үгэ мүнөө хэрэггүй болонхой. Урданшье «дальбараануудые намар болоходо тоолодог юм» гэжэ таряашад хэлэхэдээ, иигэжэ нэмээдэг һэн: «Тахяае үндэгэн дээрэнь хабар һуулгадаг юм». Тахяагаа хабар үндэгэн дээрэнь һуулгаагүй һаа, намар тоолохо юумэн үгы байха.

Тэжээл байбал, мал байха, мяха, һүн бии болохо. Энээниие бүгэдөөрэн ойлгохо ёһотой. Энээниие ойлгоһон хүниие кукурузын түлөө аргадаһанай хэрэггүй.

Юундэ? Тиимэ хүн 100 гектар газарһаа 150 центнер мяха абаха гэһэн түсэб табяад, тэжээл абаха түсэб соогоо кукуруза ургуулангүй байгаад үзэг лэ. Бодожо үзөөд, тэрэ иигэжэ хэлэхэ: тиигэжэ шадахагүйб, юундэб гэхэдэ, тэжээл хүртэнэгүй. Ажабайдал эгээл һайн багша гээшэ, тиин бидэнэрэй эгээн нягтаар тооложо эрхилхэ эрилтэ тэрэ табина.

Манай кадрнууд тоололгондо бүри һайнаар дадажа байна. Энэнь ехэ баяртай, эршэ хүсэ нэмээнэ. Иигэжэ хандаха ябадалые саашадаашье батадхаха хэрэгтэй. Өөһэдөө тооложо һураха, тиигээд хүдөө ажахыда хабаатай бүхы хүнүүдые тоолуулжа һургаха гээшэ тон шухала байна. Али нэгэн ургамалай ашагтай байһыень тэжээлэй единицэ болгон тоолоходоол мэдэжэ болоно. Баян ургаса үгэдэг ургамалнууд болохо кукуруза, хартаабха, сахарай свёкло, тэжээлэй бобы гэхэ мэтэ ургамалнууд эгээн ехэ тэжээлэй единицэ үгэдэг юм.

Гахайнуудые сахарай свёкло, морковь болон хартаабхаар шахан таргалуулха талаар Носовско туршалгын станциин хүдэлмэри тухай һаяхан «Сельская жизнь» газетэдэ бэшэгдээ һэн. Морковиин ашагтай байһаниинь намайе илангаяа һонирхуулаа. Энэ туһатай туршалга, тэрэниие анхаралтайгаар шэнжэлэн үзэхэ хэрэгтэй.

Практикатай, ажабайдалтай холбоо барисаатай байхадаал наука хүсэтэй юм

ахын талаар эрдэм ухаанай хүдэлмэри
тухай хэдэн ажаглалта хэхыемни зүбшөө-
а эмхи зургаануудта хооһон саарһа бэ-
болоо гээшэ ха. Бидэнэр эрдэмтэдые саар-
ын ажалһаа сүлөөлхын, практикатай, ажа-
наукын нягта холбоо барисаатай байхын
бүхы юумэ хэхэ ёһотойбди.
урда тээ һэн. Трофим Денисович Лысен-
ажахын наукануудай академиин прези-
нгаха гэжэ шиидхэгдэһэн тухай һанаан-
Тэрэ үедэ Лысенко Одессэһээ Киев ерээд,
а тэрэниие дэбжүүлхэгүйн тула бүхы хү-
дохыемни намайе гуйгаа һэн. Академидэ
шадахагүйб, намда газар хэрэгтэй, тур-
хэрэгтэй, энээнгүйгөөр ажаһуужа шада-
тэрэ хэлээ һэн. Хэхэ юумыень хуу хээ
нии хүсэн багадажа, энэ тушаалда тэрэ-
йшье һаань дурадхаһан байгаа. Нүхэр
дөө ажахын наукануудай академиин пре-
ргагдаа һэн. Тиигээд тэрэ хадаа газарай
өө үгүүлжэ шадаһан юм. «Горки Ленин-
ажахы тэрээндэ үгтэжэ, мүнөөшье тэндээ
й болон туршалгын хүдэлмэри ябуулна.
уб. Эрдэм ухаанай хүдэлмэри хэдэггүй,
дэггүй эрдэмтэ наукада, практикада аша-
юумэ хэжэ шадаханшье бэрхэтэй ха.
, эрдэм ухаанай ямаршье тобшолол прак-
гагдаха эрилтэ табидаг ха юм.
нэ Пленум дээрэ гайхамшагта эрдэмтэд
Илангаяа Константин Иванович Скрябин
өө бидэнэрые баярлуулаа. Тэрэниие
хабаадагшад халуунаар, хэһэн ажалайнь
ехэ хүндэтэйгөөр угтаа. Константин Ива-
арбаад жэлэй туршада ехэ шухала эр-
й хүдэлмэри ябуулжа байдаг.
ралан дээрэ ашагтай туһатайгаар хүдэл-
ухаание баяжуулжа байһан эрдэмтэд ма-
бэшэ. Жэшээлэн Василий Степанович
абаад үзээ. Ямар һайн сортын наран
бии болгооб! Эдэнь дэлхэй дээрэ эгээл
уд юм, эдэ сортнуудай үрэһэ худалда-
олон оронуудһаа манда хандадаг.
ртнуудые гаргагшад Павел Пантелеймо-
ненко, Федор Григорьевич Кириченко,
а овощ ургуулагша Виталий Иванович
, кукурузын һайн гибридүүдые бии бол-
с Павлович Соколов гэгшэдэй хүдэлмэ-
эндэ мэдээжэ.
мта господин Гарстын манайда түрүү-
хэдэнь би тэрээнтэй хөөрэлдөө һэм, тии-
хынхидэй ехэрхүү зан гаргажа, ородые
эн шэнгеэр тэрэ бэеэ харуулһан байгаа.
орон соогуурнай ябажа, манай селек-
й хүдэлмэри хараа. Гарст гибриднэ ку-
томо буурсаг харахадаа, тэрэниие таа-
Манай совет эрдэмтэд, манай новатор-
кукуруза бии болгоол. Манай орондо
ээ Гарст намда иигэжэ хэлээ һэн:
мүнөө таанар намһаа кукуруза худалда-
. Би иигэжэ хэлээ һэм: «Господин

Гарст, хэрбээ таанар манайхинһаа кукуруза худалдажа абаха һаатнай, бидэнэр танда ехэ дуратайгаар тэрэниие худалдахабди». Энээндэм Гарст иигэжэ харюусаа һэн: «Таанарһаа кукуруза минии худалдажа абахагүйшье һаам, иимэ кукуруза худалдан абаха хүнүүд олдохол байха». Бидэнэр өөһэдынгөө кукурузын гайхамшагта гибридүүдые бии болгообди, бии болгожо байнабди. Энэнь манай эрдэмтэдэй, колхоз, совхозуудай практигуудай габьяа мүн.

Казахстанай шэнэ газар дээрэ Виталий Петрович Кузьмин ехэ хүдэлмэри ябуулна. Нёдондо жэлэй эсэстэ Целиноградта ерэхэдээ би тэрээнтэй уулзаха гэһэн аад, уулзажа шадаагүй һэм, тэрэ үбшэн байһан юм.

Манай Пленум дээрэ Виктор Евграфович Писарев үгэ хэлээ. Тэрэнэй тодо һонороор хэлэһэниие һанана бээзт. Газар таряалангаа ногоо тарилсажа эрхилхэ гуримай захиралта болоһон һургаалые болюулһан үдэр хадаа нэгэ хүндэ шүтэжэ байһан хойшолонгуудһаа манай газар дэлхэйе сүлөөлһэн үдэр болоно. **(Зал соо шэмээтэй болоно).** Энэ зохидоор хэлэһэн үгэ. Московско областьдо хүдэлхэһөө хойшо нүхэр Писаревые би үнинэй мэдэхэб. Тэрэ һайн эрдэмтэн юм. Московско болон бусад зарим областьнуудта һайн ургаса үгэдэг хабарай шэниисын шэнэ сорт бии болгоо юм.

Сахарай свёклын талаар томо мэргэжэлтэн болохо Аведикт Лукьянович Мазлумов хүдөө ажахыда ехэ юумэ үгөө. Мүнөө тэрэ Рамонско туршалгын станциин поли дээрэ хүдэлнэ; минии үнинэй таниха Елизавета Ивановна Ушакова мүн лэ ехэ юумэ хээ. Мүнөө тэрэ Грибовской туршалгын станциин поли дээрэ хүдэлнэ, овощ ургуулхые һайнаар мэдэдэг хүн.

Алдарта совет эрдэмтэдэй үшөөл олон нэрэнүүдые нэрлэжэ болоно. Тэдэнэр манайда олон арбаад, зуугаад болохо. Эдэ хүнүүд газарта дуратай, арадай баялигые арьбадхахын тулада бүхы хүсэеэ зорюулдаг юм. Манай Эхэ ороной аша туһада хүдэлжэ байдаг иимэ хүнүүдтэ нэрэ хүндэ, алдар соло. **(Нэрьемэ альга ташалган).**

Теэд хэрбээ эрдэмтэн лабораториһоо поли болон фермэһээ таһалдан холодоо һаа, шанараа гээжэ, миил саарһа бэшэдэг хүн болохо. Тиимэ хүн сэхынь хэлэхэдэ эрдэм ухаание хүгжөөжэ шадахагүй.

Академик Константин Иванович Скрябин бодото эрдэмтын һайн һайхан жэшээ харуулна гэжэ би хэлээ һэм. Бидэнэрэй ехэ анхаралтайгаар шагнаһан үгэдэнь онсолон тогтохо хүсэлтэйб. Константин Иванович — үнинэй совет эрдэмтэн мүн. Гэхэ зуура Ново-Зеланди ошоод, тэндэ фермэнүүд дээгүүр ябахадаа, олон фермернүүдтэ академик К. И. Скрябинай дүрсэ зураг хараа һэм гэжэ нүхэр Г. И. Воронов намда хэлээ һэн. **(Альга ташалган).**

Хүдөө ажахын наукые хүгжөөхэ болон залуу эрдэмтэдые хүмүүжүүлхэ асуудалнууд тушаа нүхэр Скрябинай хэлэһэн һанамжанууд ехэ анхарал хандуулха ёһотой.

Малай, ургамалай үбшэнтэй тэмсэхэ гээшэ гүрэнэй шухала хэрэг гэжэ Константин Иванович зүбөөр хэлээ. Жэжэхэн, нюдэндэ харагдахагүй бактеринүүд малда, ургамалда ехэ хоро хүргэнэ. Энэнь мяха, һү, нооһо болон хүдөө ажахын бусад продуктнуудые ехээр гээхэ ябадалда хүргэнэ.

Хүдөө ажахын үйлэдбэридэ гельминтологиин түйлалтануудые бүрин хэрэглэхэ шухала. Академик Скрябинай зураглан хэлэһэнэй ёһоор, бидэнэр социальна хоротониие илаабди, тиимэһээ биологическашье хоротониие бидэнэр илахабди. **(Зал соо шэмээтэй болоно, альга ташалган).**

Нүхэдүүд, бидэнэр хүдэлмэриин энэ һалбарида бүри ехэ ойлгосогүйгөөр ханданабди. Манайда ветеринарна врачшье зарим колхоз, совхоздо байдаггүй, харин зарим газарта байгаашье һаа, ветеринарна албые тоогоогүй гэжэ тэрэниие шүүмжэлэн хэлэхэгүйн тула ехэнхидээ акт болон тоосоонууд доро имагтал гараа табидаг юм. Мүнөө бидэнэр энэ хэрэгые заһаха ёһотойбди. Хүнүүд малда тэжээл бэлэдхэнэ, тэдэниие түлжүүлнэ, харин тиихэдэнь үбшэн хүрэжэ мал шэгнүүрээ 30 процент хүрэтэр гээдэг гү, али үхэдэг байна.

Эрдэмтэд ажабайдалһаа таһарха ёһогүй. Тэдэнэй шэнжэлгэнүүд эли тодо зорилготой байха ёһотой гэжэ академик Скрябин зүбөөр хэлээ. Эрдэм бэлигтэй залуушуулые наукада зоригтойгоор дэбжүүлхэ, эрдэмтэ бүхэн өөрынгөө халааниие бэлэдхэхэ ёһотой гэжэ тэрэ зүб хэлээ. Георгий Антонович Наливайко гэгшын хүтэлбэрилдэг Алтайн научно-шэнжэлэлгын институдай ажал-ябуулга практикатай наукын нягта холбоо барисаатай байһанай һайн жэшээ боложо үгэхэ байна.

Гэтэр Хүдөө ажахын наукануудай академидэ, тэрэнэй институдуудта шухала научна асуудалнуудые шиидхэхэ талаар эли тодо зорилго табиһан хүдэлмэриин хэгдэдэггүйнь гэмшэлтэй. Тэндэ эрдэм ухаанай шэнжэлгэ хэдэггүй, харин гансал захиргаанай хүдэлмэри ябуулдаг, ехэл болоо һаа, лекци уншадаг хүнүүд бии. Иимэ байдал зүб гэхын аргагүй гэжэ һананам. Академи эрдэмтэдэй хүдэлмэридэ гурим байгуулха ёһотой. Научна хүдэлмэрилэгшэ бүхэн зохёохы ажал хэхэ уялгатай юм. Академик гэһэн үндэр нэрэ зүүжэ ябаад, өөрынгөө уялгые дүүргэдэггүй хүнүүдтэ эрдэмтэд өөһэдөө шанга эрилтэ табиха болоно.

Наукын аша туһада научно-шэнжэлэлгын хүдэлмэриин темын хойноһоо, кандидатска болон докторско диссертацинуудай хойноһоо хиналтые шангадхаха шухала. Манайда шадамар бэрхэ хүнүүдтэ эрдэм ухаанай харгы үргэнөөр нээлгээтэй юм. Тиихэ зуураа бидэнэр хуурмаг, хооһон, хэндэшье хэрэггүй шэнжэлгэнүүдтэ эсэс табиха ёһотойбди. Иимэ хиналта мүнөө үедэ үгы. Энэ хадаа научно-шэнжэлэлгын шанарые доошолуулна.

Наукын кандидадай гү, али докторой зэргын эрдэмтэй болохын тула хэгдэһэн зарим хүдэлмэриин темэнүүдые нэрлэхэ хүсэл намда бии. Эдэ темэнүүдые шэнжэлхэ гэжэ абаһан хүнүүд, мүн эдэ диссертацинуудые шалгажа хараһан хүнүүд урдаа ямар зорилго табиһаниинь намда юрэдөө ойлгогдоногүй гэжэ эртээнһээ хэлэхэм.

Биологическа наукануудай докторой зэргын эрдэмтэй болохын тула бэшэгдэһэн В. Н. Землянскиин хүдэлмэри Харьковска ветеринарна институдта ороһон байна. Тэрэ иимэ нэрэтэй юм: «Мориной ябасын, мүн тэрэнэй тулгууриин биомеханикын зарим хуули ёһонууд тухай, тиигээд мориной гол ашаг шэмэдэнь тэдэнэй нүлөө үзүүлжэ байдаг тухай». (Зал соо шэмээтэй, энеэдэн болоно). Докторско диссертациин автор иимэ научна тобшолол хэһэн байна:

«1. Ажал хэжэ шадаха байһыень гэршэлдэг зүйлнүүдэй нэгэн болохо мориной хурданаар ябаса алхамай утаһаа, түргэн бушууһаань дулдыдана». **(Зал соо шэмээтэй, энеэдэн болоно).**

«2. Элдэб наһатай, һайнаар һургагдаһан хатарша морид алхам ябадалдаа иимэ үенүүдые гарадаг:

— хатархадаа—тулгалха, алхалха.

— гүйхэдөө—тулгалга, алхалха үе, дэгдэн ябаха хоёр үе гарана». **(Зал соо шэмээтэй, энеэдэн болоно).**

Диссертаци сооһоо иимэ һонинуудые мэдэдэг болообди: «Хүдэлмэришэ мал болохо мориной аша туһань хүдөө ажахын бусад малнуудай ашаг шэмэһээ тад ондоо байдаг:

нэгэдэхеэр, малай сэхэ хабаадалгатайгаар ажал хэгдэнэ...

хоёрдохёор, хэһэн ажалынь продукт болгон «бэлэдхэгдэжэ» болохогүй юм...»

Диссертациин автор докторой нэрэ абажа, Советскэ Союзда байдаг научна кадрнуудай тоодо үшөө нэгэ хүниие нэмэн тооложо магад байгаабди. Намайе эрдэмтэд бү зэмэлэг лэ, энэ «дэгдэн ябалгань» хэрэгтэйшье байжа болоо гү — би мэдэнэгүйб — харин иимэ «научна хүдэлмэри аша туһагүй юм гэжэ би этигэнхэйб. **(Альга ташалган).**

Үгышье һаа ондоо нэгэ жэшээ хаража үзэе. Эстониин Хүдөө ажахын академидэ Р. Э. Алуоя иимэ темээр диссертаци бэшэһэн юм: «Эстониин ССР-тэ үнеэдэй байха байрын агаар шэнжэлгэ». Диссертаци иимэ бүлэгүүдтэй юм: «үнеэдэй байха байрануудай байдал, тэдэниие Эстониин ССР-тэ барилга; үнеэдэй шэнжэлэгдэһэн байрануудай барилга тухай; үнеэдэй байра соохи агаарай микробуудай тоо; үнеэдэй байрын агаарай химическэ бүридэлынь».

Үнеэдэй байра соо ороһон хүн бүхэн, үнэрдэжэ шададаг һаа, үнеэдэй байра соохи агаарые мэдэрхэл байха. **(Энеэдэтэй, шэмээтэй болоно).** Тиихын тула тусхай приборнууд хэрэггүй. Бидэнэр үнеэдэй байрын агаарые шэнжэлэншьегүйгөөр ажаһуужа шадахабди, харин мяха ехээр лэ абаха хэрэгтэй байна бшуу. Иимэ диссертациин бии болоһон Эстониин Хүдөө ажахын академидэ ондоогоор бодомжоллэг байшоо ха.

Белоруссиин ССР-эй Наукануудай академиин биологиин институдта А. П. Крапивный Биологическа наукануудай кандидадай зэргын эрдэмтэй болохын тула иимэ темэтэй диссертаци бэшээ: «Экологи болон Белоруссида байһан европын сагаан аистын, хара аистын, мүн юрын хүхэ дэглы шубуунай ажахын удха шанар». **(Зал соо шэмээтэй, энеэдэтэй болоно).** Юумэ мэдэхэгүй байһанаа би мэдэрнэб — хара аист шубууе хараагүйб, Белоруссида байдагыень мэдэнэгүйб. Харин бэшээ хадань хара аист бии гэжэ би энэ эрдэмтэдэ этигэнэб. Мэдэнэгүйб, энэ диссертаци манай ашанар, гушанарта аша туһатай байха юм гү, юрэдөө энээндэншье этигэнэгүйб. Ямаршье ушарта Белоруссида байдаг сагаан, хара аистнуудые, хүхэ дэглые шэнжэлгэдэ совет мүнгэ гаргашалха хэрэггүй. **(Альга ташалган).**

Иимэрхүү, заримдаа энеэдэтэй жэшээнүүдые олоор харуулжа боломоор. Иимэ ушарнуудта эсэс табиха саг ерээ. Энэ гансашье хүдөө ажахын наукада хабаатай бэшэ. Ниитын наукануудта мүн лэ иимэрхүү ябадал үзэгдэнэ. Жэшээлхэдэ, иимэ темэнүүдые абажа шэнжэлнэ гэжэ намда хэлээ һэн: «Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай үедэ Белоруссиин ой тайга соо партизануудай хэһэн ажал-ябуулга». Белоруссиин ой соо партизанууд дайлалдаа, тэдэнэр фашис эзэмдэгшэдтэй баатарлигаар тэмсээ гэжэ бүгэдэндэ һайн мэдээжэ. Гансашье Белоруссида, Украинада бэшэ, харин хаа-хаанагүй совет хүнүүдэй гаргаһан эрэлхэг зориг тухай, Эхэ орондоо, ленинизмын агуу ехэ сурталда хизааргүй үнэн сэхэ байһан тухай номуудые хэлсээнгүй бэшэжэ болоно, бэшэхэшье хэрэгтэй. Теэд эдэнь дурасхаал бэшэгүүд, статьянууд, литературын зохёолнууд байха ёһотой.

Эрдэм ухаание үнэхөөрөө баяжуулдаг, тэрээндэ шэнэ харгы гаргажа үгэдэг шэнжэлгэнүүдые хэхыень арад өөһэдынгөө эрдэмтэдһээ хүлеэжэ байдаг. Эрдэм ухаание хүгжөөхэ хэрэгтэй, өөһэдынгөө эрдэм ухаа дээшэлүүлжэ байһан, үйлэдбэридэ наукын түйлалтануудые, уралан нарижуулгые нэбтэрүүлдэг хүнүүдые урмашуулха, научно-шэнжэлэлгын хүдэлмэриие үргэнөөр дэлгэрүүлхэ хэрэгтэй. Гэхэтэй хамта, зөөлөөр хэлэхэдэ, наукада манай һайнаар хандадаг ябадалые хэрэглэдэг, хобдог шунахай хүнүүдһээ наукые хамгаалха хэрэгтэй.

Наукада орохо бүри үргэн харгы залуушуулда гаргажа үгэхэ тухай совет эрдэмтэд, нэн түрүүн наукануудай академи, советскэ наукын томо эрдэмтэд бодомжолхо ёһотой. Дээдэ һургуулинуудые дүүргэһэн, научна хүдэлмэридэ дуратай залуушуулда саашадаа һурахадань, наукануудай кандидадай болон докторой зэргэтэй эрдэмтэй болоходонь шухала эрхэ нүхэсэл бүрин байгуулха хэрэгтэй.

Зарим асуудалнууд тушаа ажаглалтанууд

Зарим нүхэдүүд үгэ хэлэхэдээ, шефтээ абаһан колхоз, совхозуудтаа предприятинуудай зөөреэр материальна туһаламжа хүргэхэ эрхэ заводуудай директорнүүдтэ үгэхэ тухай асуудал табиһан байна. Энээниие зүбшөөржэ болохогүй. Хэрбээ бидэнэр тиимэ шиидхэбэри абаа һаа, нютагайнгаа байдал үлүүсэ хараха, гүрэнэй зөөриие хиналтагүйгөөр, эзэн бусаар гаргашалха ябадал түрүүлхэ байнабди. Юуб гэхэдэ, заримдаа шефынь баян туладаал, туһаламжа хүргэдэг бшуу. Тэрээндэ үнэтэй сэнтэй машина бии, теэд тэрэнь хэрэггүй, тиимэ дээрэһээ шеф энэ машинаяа колхоздо бэлэглэнэ. Гэбэшье тэрэнь колхоздошье хэрэггүй байжа, олон жэлэй туршада миин хэбтэдэг, гутадаг. Бэлэглэһэн мориной шүдэ харадаггүй гэжэ хэлсэдэг. Эгээл тиимэ дээрэһээ хүллэжэ болохогүй һаань, арһынь абажа, сабхи оёходо болохо гэһэн шэнгеэр энэ туһаламжые хэрэглэдэг байна. **(Зал соо шэмээтэй болоно).** Миинтэ юумэндэ иигэжэ хандана ха юм даа. Иимэ туһаламжа хүргэдэг хүтэлбэрилэгшэд баян абганар шэнги харагдаашье һаа, хэрэг дээрээ энэ хадаа гүрэнэй зөөриие сэхэ үрижэ байһан ябадал болоно.

Колхоз, совхозуудта туһаламжа хүргэхэ хэрэгтэй, иимэ туһаламжа хүргэгдэдэг, саашадаашье хүргэгдэхэ. Гэбэшье энээниие эмхитэйгээр, гүрэнэй түсэбүүдые дүүргээд, эмхи зургаан болон предприятинуудай хайрын хүндөөр бэшэ, харин зохихо түлөөһөөр хэхэ хэрэгтэй. Иимэ үршөөл хайра колхоз, совхозуудта туһа хүргэнэгүй. Иимэ таарахагүй ябадалтай эрид шууд тэмсэхэ ёһотойбди.

Нүхэдүүд, манай партийна, советскэ, ажахын хүдэлмэриин бүхы һалбаринуудта гүрэнэй журамые саашадань бэхижүүлхэ тухай асуудал табиха шухала. Манай түсэблэлгын органуудшье, совнархозуудшье, предприятинуудшье гүрэнэй журамые наринаар сахиха, парти, правительствын даабаринуудые дүүргэхэ ёһотой. Хүдөө ажахые эрхилхэ шэнэ органуудшье нягта нарин байха, журамтайгаар хүдэлхэ жэшээ харуулха ёһотой.

Партиин Смоленскэ обкомой секретарь нүхэр П. А. Абрасимов үгэ хэлэхэдээ, бүхы һуурин газарнуудые электрын хүсөөр хангаха шухала байһан тухай хэлээ һэн. Энээниие тодорхойлхо хэрэгтэй. Манай орониие электрын элшэ хүсөөр бүрин хангаха тушаа В. И. Ленинэй табиһан зорилгые совет арад амжалтатайгаар шиидхэжэ байна. Манайда ехэ хүдэлмэри ябуулагдадаг. Зүгөөр, нүхэдүүд, гүрэнэй зөөриие бодомжотойгоор хэрэглэе. Нэн түрүүн колхоз, совхозуудай үйлэдбэриие электрын элшэ хүсөөр хангаха тухай, һү һаалиин фермэнүүдтэ электрын элшэ хүсэ үгэхэ, үнеэ һаалга, тэжээл бүйлүүлхэ болон бусад хүндэ ажалые оньһожоруулха тухай ехэ анхарал оролдолго гаргаха шухала. Һуурин газарнуудые тараажа, хуторнуудые байгуулжа, хаанта засагые бэхижүүлхэ талаар мэхэтэй политика ябуулһан Столыпинһаа — хаанта засагай министрһээ үлэһэн бүхы жэжэ һуурин газар болон хуторнуудые бүрин электрын элшэ хүсөөр хангаха зорилго табиха аргамнай мүнөө дээрээ үгы. Столыпинай реформын һүүлээр үлэһэн хутор бүхэндэ электрын утаһа татаха болоо һаа, бидэнэр эгээн шухала хэрэгтэй газар болохо үйлэдбэриие электрын элшэ хүсөөр хангаха хэрэгтэ һаад ушаруулха байнабди.

Сагай ерэхэдэ бүхы һуурин тосхонуудые электрын элшэ хүсөөр бидэнэр хангахабди. Энэ талаар манайда ехэ юумэн хэгдээ, энэ хүдэлмэри саашадаашье ябуулагдаха. Гэбэшье үйлэдбэриие, ажал ехэтэй хүдэлмэриие электрын элшэ хүсөөр хангаха хэрэгтэ булюу ехэ удха шанар олгогдохо ёһотой. Смоленскэ областьдо 418 колхоз, совхозууд бии юм, тиихэдэ һуурин тосхонууд 9 мянгаһаа олон. Эдэнэй олонхинь хуторнууд юм, тэдэниие суглуулжа томодхохо хэрэгтэй. 1938—1939 онуудай туршада, минии Украинада хүдэлжэ байхада, Житомирско, Киевскэ областьнуудта дан олон хуторнууд бии һэн гэжэ һанаандам ороно. Тиихэдэ бидэнэр ехэ хүдэлмэри ябуулаа һэмди, колхознигууд бэе бэедээ туһалалсаха гуримаар модон барилгануудые хуторнуудһаа тосхонуудта асарһан юм. Бидэнэр хутор бүхэндэ больница, үхибүүдэй сад, наадангай гэр, клуб гэхэ мэтые барижа шадахагүй байнабди. Электрын элшэ хүсөөр хангаха ябадал мүн лэ иимэрхүү юм. Хутор бүхэндэ электрын утаһа татаха болоо һаа, бидэнэр колхозуудые үгырүүлхэ байнабди. Иимэ харгыгаар ябажа болохогүй. Хамаг юумые хэм соонь хэхэ хэрэгтэй.

Совхозуудай хүдэлмэришэдые хартаабха болон овощёор хангаха тухай үшөө дахин хэлэхэ хүсэлэнтэйб. Энэ талаар өөрынгөө һанамжые би хэлэһэн байгааб, гэбэшье дахин тэдэниие дабтаха шухала гэжэ тоолоном, юуб гэхэдэ, Пленум дээрэ үгэ хэлэһэн хүнүүд энээн тухай һануулба. Нүхэдүүд, совхоз бүхэндэ ниитын огородтой байха хэрэгтэй. Ниитын гэһэн үгэ совхозуудай хүдэлмэришэд болон алба хаагшад бууса шадарай участогтай байха бэшэ, харин өөһэдынгөө хэрэглэмжые совхозой огородһоо абаһан хартаабха, овощёор хангаха гэһэн удхатай юм.

Совхозуудта хартаабха, овощ таридаг бригадануудые байгуулха, тэдээндэ техникэ үгэхэ хэрэгтэй. Тиигээ һаа, хартаабха, овощ үнэгүй байха, хүдэлмэришэдтэ тэрэниие үнэгүй сэнгээр гү, али өөрынь үнэ сэнгээр худалдажа болохо байна. Энэнь хүдэлмэришэдтэ олзотой байха, совхоздо ажалтаһан үдэрэйнгөө

(Үргэлжэлэлынь 4-дэхи нюурта)

Нүхэр Н. С. Хрущевой хэлэһэн түгэсхэлэй үгын үргэлжэл

һүүлээр өөрынгөө гэр шадарай участок дээрэ морковь, үгэрсэ, хартаабха ургуулхам гэжэ тулиха ущар хүндэ үзэгдэхэгүй. Амархын, һуралсахын тула ехэ саг хүнүүдтэ гаража үгэхэ. Үшөө В. И. Ленин совхозуудай хүдэлмэришэдтэ гэр шадарай участок гаргажа үгэхэ ябадалые буруушаадаг байһан юм.

Нүхэр Ольшанский М. А. үгэ хэлэхэдээ, кукурузын силосые аммиагай уһаар шанаржуулха тухай асуудал табиба. Энэ хэрэг һонирхолтой, тиимэһээ анхарал хандуулха ёһотой гэжэ һананам. Эрдэмтэд шэнжэлгын хүдэлмэриие үргэлжэлүүлжэ, бодото ажал дээрэ шалгажа, аммиагай шүүһэ хэрэглэхэ талаар һанамжа гаргаха ёһотой. Энэнь мал ажалда ехэ ашагтай туһатай байха. Үтэгжүүлгэ болгон, мүн ашагтай байгаа һаань, кукурузын силосые шанаржуулха зорилготойгоор аммиагай уһа бэлдэдэг болохо хэмжээнүүдые хараалхаар бодомжолхо шухала гээшэ ха.

Партиин Амурай обкомой секретарь нүхэр П. И. Морозовой соя тушаа хэлэһэн үгые би бүримүһэн дэмжэнэб. Соя хадаа ехэ һайн ургамал гээшэ. Ороо-һон ба тэжээлдэ хэрэглэгдэмээр болотороо тэрэнэй ургадаг нютагуудтахи республика, хизаар болон областьнууд тэрээндэ анхаралаа ехээр хандуулха ёһотой. Амурай область ба Примориин хизаар соя ехээр абадаг болохо аргатай, абахашье ёһотой.

Зарим нүхэдүүд хүдөө ажахын артелиин Уставые шэнээр хаража үзэхэ тухай асуудал табиһан байна. Үнэхөөрөөшье тэрэниие хаража үзэмөөр юм. Устав хуушархаһаа гадна, мүн ехэнхидээ хэрэгээ болинхой, колхозуудта шэнэ Устав хэрэгтэй болонхой.

Мүнөө бидэнэр партиин Программа баталан абаабди, СССР-эй шэнэ Конституциие зохёохо ушартай болонобди. Эдэ программна документнүүдэй үндэһэ һуури дээрэ хүдөө ажахын артелиин шэнэ Устав зохёогдоод, колхознигуудай съездын баталамжада табигдаха юм.

Нүхэдүүд! Парти хадаа колхоз, совхозуудта хүдэлхэеэ ошохыень хүбүүд, басагадые уряалһан байна. Хүдөө ажахые улам саашадань дэбжээхэ хэрэгтэ өөһэдынгөө хүсэ шадал гаргахын тулада залуушуул энэ уряалые халуунаар дэмжэнэ. Энээнтэй дашарамдуулан, иимэ ажаглалтануудые хэхэ хүсэлэнтэйб.

Нэгэдэхеэр, бидэнэр колхоз, совхозуудта тиимэшье олон хүнүүдые эльгээхэ бэшэ байнабди. Тиимэһээ партиин уряалые городһоо хүдөө нютагууд руу олон зониие зөөлгэхэ гэһэн ямар нэгэн хүдэлмэри гэжэ хаража болохогүй. Мүнөө манай ехэнхи районуудта хүдэлмэриин хүсэн яһала бии. Зүгөөр зарим колхоз, совхозуудта, илангаяа шэнэ газарай ажахынуудта хүнүүдые эльгээхэ, залуушуулай дундаһаа һайн дураараа ошохо патриодуудые эльгээхэ хэрэгтэй. Хүнүүдые холо газарта нүүлгэхэгүйн тулада энэ хүдэлмэриие республика, область, хизаар дотороо хэбэл дээрэ байха һэн гэжэ һанагдана. Республика, область, бүхэн, хизаар бүхэн өөһэдынгөө арга боломжо хэрэглэжэ, колхоз, совхозуудые шэнэ хүсөөр нэмээн бэхижүүлэг лэ. Тиигэбэшье зарим ушарта ондоошье республиканuудай туһаламжа хэрэгтэй боложо магад, зүгөөр гол шухала зүйлынь юуб гэхэдэ, нютагайнгаа арга боломжые хэрэглэхэ ябадал болоно.

Хоёрдохёор, хүдөө ябуулагдаха хүнүүдые нарин нягтаар шэлэжэ абаха хэрэгтэй. Бэшүүлһэн хүн бүхэниие эльгээжэ болохогүй. Партиин уряалые түргөөр «дэмжэжэ», нүүдэлэй гаргашануудые мүнгөөрнь абажа шададаг, тиигээд хожомынь нүүдэлэй гаргашын тэрэл мүнгөөр һөөргөө бусажа ерээд, удаадахи уряалые хүлеэжэ һуудаг «штатна болошонхой һайн дуратайшуулшье» манайда бии гээшэ. **(Зал соо энеэдэн болоно).**

Бэрхэшээлнүүдһээ айнгүйгөөр, ниитын хэрэгтэ өөһэдынгөө хүсэ гаргаха дуратай, үнэхөөрөө үнэн сэхэ, бэеэ үгэнги хүнүүдые колхоз, совхозуудта эльгээхэ хэрэгтэй. Эдэ хүнүүдые дэмжэхэ, тэдээндэ анхаралтайгаар хандаха, туһалха хэрэгтэй.

Коммунизмын хэрэг илан мандахал!

Нүхэдүүд!

Баруун гүрэнүүдэй хэблэл манай Пленумэй хүдэлмэри тухай ехээр бэшэнэ. Мууда хүгтэйшүүл, ман тушаа элдэб муухайгаар бэшэдэг хорото һанаатайшуул тэндэ бии. Советскэ Союзай хүдөө ажахыдань кризис болоо, социалис хүдөө ажахы капиталис хүдөө ажахытай мүрысэжэ шадахагүй гэһэншүүгээр тэдэнэр бэшэдэг байна. Манай ороной хүдөө ажахыда хэрэглэгдэдэг социалис онол аргануудһаа арсаха тухай шиидхэбэри ЦК-гэй Пленум дээрэ абтаха гэжэ эдэ господанар гэнэн ёһоор найдаһаншье байгаа ха. Хүдөө ажахые хүгжөөхэ асуудалнуудые яахадаа бидэнэй иимэ хурсаар табидаг байһые эдэ господанар ойлгоногүй, ойлгохошьегүй. Теэд яахаб — зоной хэлсэдэгэй ёһоор, бүхэтэр хүниие үхээри заһадаг ха юм. Кризис тухай господа империалистнар яба шалдаг, бидэнэр лэ, нүхэдүүд, манай хүдөө ажахыда ямаршье кризис үгы гэжэ мэдэнэбди.

Һүүлэй жэлнүүдэй турша соо хүдөө ажахын продуктнуудые абалгын ба бэлэдхэлгын ургалта тухай тоо баримтанууд элидхэл соо дурдагдаһан байгаа.

1953 ондо гүрэнэй худалдаа наймаагаар 1 миллион 757 мянган тонно мяхан ба мяханай зүйл худалдагдаһан байгаа, харин 1961 ондо — 4 миллион 33 мянган тонно худалдагдаа һэн гэжэ һануулһууб. Энэ юун бэ — кризис гээшэ гү? 1953 ондо 1 миллион 980 мянган тонно һү худалдаһан, 1961 ондо 9 миллион 393 мянган тонно худалдаһан байгаабди, малай тоһо—330 мянган тонно худалдаа һаа, харин үнгэрэгшэ жэлдэ 632 мянган тонно худалдаабди, сахар— 2 миллион 410 мянган тонно ба 4 миллион 550 мянган тонно, үндэгэ — 2 миллиард 45 миллион ба 1961 ондо — 5 миллиард 860 мянгые худалдаабди.

Зүгөөр яахадаа, нүүхэдүүд, дутагдалнууд тухайгаа хэлсэнэбибди, хэлэхэһээ гадна, мүн тэдэниие эрид шууд шүүмжэлнэ гээшэбибди? Яахадааб гэхэдэ, хүдөө ажахын продуктнуудые абалгын ургалта арад зоной хэрэглэмжын ургалтаһаа гээгдэнэ бшуу. Эды шэнээн продуктнуудай абтаһан байгаашье һаань, эрилтэ болон хангалгые тааруулжа боломоор байһан юм. Хэрбээ бидэ налогуудые, урьһаламжануудые болюулаагүй һаа, долоон часай хүдэлмэриин үдэртэ ороходоо салин хүлһые ехэ болгоогүй һаа, арад зоной байдал улам һайжаруулхын тула бусад хэмжээнүүдые абаагүй һаа, эдеэ хоолой талаар арад зоной эрилтые бага болгохо байгаа һэмди. Теэд имагтал дурсагдаһан хэмжээнүүдые абаһанай ашаар ажалшад гүрэнһөө 42 миллиард түхэриг мүнгэ нэмэжэ абаа бшуу. Тиимэһээл манайда эрилтэ ехэ болоо ха юм.

Хэрбээ улад зоной, илангаяа бага салин хүлһэ абадаг хүдэлмэришэд болон алба хаагшадай бодото олзо доходые дээшэлүүлгэдэ зорюулагдаһан иимэ хараа шугам барягүй һаамнай, арадай хэрэглэмжын эд бараан ба эдеэ хоол эды шэнээн лэ байхадаа, эрилтэһээмнай үлүүшье гараха һэн. Капиталис гүрэндэ иимэ байгаа һаань, продуктнууд дуталдаагүй шэнги байха һэн. Капиталистнууд тэрэ бэеэрнь сэнгүүдые ехэ болгохо һэн, продуктнуудые хэдэн арбаад миллион хүнүүдэй худалдан абажа шадахаар бэшэ эрхэ байдал тохёолдуулха һэн. Магазинууд соо эд бараанай дүүрэн байхада, хүнүүдэй үлэсхэлэн хооһоор, хүл нюсэгөөр, үмдэхэ хубсаһагүй ябадаг олон оронуудай бии байһаниинь мэдээжэ.

Яахадааб? Энэнь абаһаар ойлгосотой: складууд эд бараагаар дүүрэн шэхээтэй байдаг, теэд эд бараа худалдажа абаха гэхэдэ мүнгэн байхагүй. Хүдөө ажахын үйлэдбэриин талаар ехэ хүгжэнги тэрэл Америкын Холбоото Штадуудые абаад үзэебди. Тэндэ үлэсхэлэн хооһон хүнүүд олон. США-да оройдоо ажалгүй таба миллион үлүүтэй хүнүүд бии, теэд хахад ажалтайшуул хэды олон гээшэб? Иимэ хүнүүдэй, тэрэшэлэн бага салин хүлһэ абадаг бусад олон хүнүүдэй продуктнуудые худалдан абаха мүнгэ зөөригүй байһан дээрэһээ — магазинуудта эд зүйлнүүд элбэг байдаг, үлүү ехээр продукт үйлэдбэрилһэнэй кризис эхилдэг. Энэ хадаа ажалшадта аймшагтай ехэ хохидол үзүүлдэг, хүнүүд продуктнуудые худалдажа абаха аргагүй байдаг, харин тиигэжэ байхадань капиталистнууд тэдэ продуктнуудые далай руу адхадаг, галдадаг байха юм.

США — баян орон, теэд президентын өөрынь дурдаһан статистикын тоо баримтыншье ёһоор, олохон һургуулинууд һандаран һалахаяа байдаг, һургуулинуудые барилгын хэрэг жэлһээ жэлдэ муудадаг.

Хараадшье үзыт, бидэ хэды олон һургуули, больница, хүүгэдэй эмхи зургаануудые, гэр байрануудые баряа гээшэбибди. Энэ хадаа улад зоной аша туһада зорюулан, мүн лэ гүрэнэй зүгһөө горьтой гаргаша хэхэ ушарта хүргэдэг. Манайда хэрбээ хүн гэр байрагүй һаа, энээн тухайгаа бэшэдэг, гэр байра намда үгыт гэһэн эрилтэ табидаг юм. Албан хойрог зарим хүнүүдые энэ ушар зэбүүрхүүлдэг, харин энэ ушарта совет хүнэй мэдэрэл хэды шэнээн дээшэлээ гээшэб гэжэ би харанаб. Тэрэ хадаа Советскэ Союзай эрхэтэнби, гэр байрагүйб, би хэзээ гэр байра абахабиб — түрүүшын ээлжээндэ гү, али хоёрдохи ээлжээндэ абаха гүб, шиидхэхэ ёһотой зониинь шиидхэгты гэжэ тон зүбөөр бодомжолно. Иимэл асуудал совет хүнүүд табидаг! Зүбөөр лэ табина. Капиталис эрхэ байдалда иимэ асуудал бэлэхэнээр шиидхэгдэдэг — тэндэшни «эрхэ сүлөө» байна ха юм: ши гэр байрагүй хадаал газаагуур байгыш. Тэндэ хэнһээшье асуухын аргагүй, хэншье шамда гэр байраяа үгэхэгүй. Манай орон дотор «эрхэ сүлөө» тухай иимэрхүү ойлгомжо усадхагданхай. Совет социалис байгуулалтын агуухэ бүлюу һайн байһаниинь эндэ харагданал! **(Нэрьемэ, үни удаан альга ташалган).**

Хүдөө ажахы, промышленность болон соёл культурые хүгжөөхэ талаар манай туйлаһан арсашагүй амжалтануудые мэдэрдэг хэблэл буржуазна хэблэлэйшье дунда бии гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Советскэ Союз дотор хүдөө ажахы унан бурууттаа гэһэн бүтэхэгүй бодол һанамжалжа болохогүй, мүнөөдэр, ЦК-гэй Пленум дээрэ, амин шухала хилээмэн тухай хөөрэлдөөн болоно бэшэ гэжэ тэдэнэр мүнөө бэшэнэ. Манай орон дотор ажабайдал жэл бүри улам һайжарна, хүнүүд һайнаар хубсална, эдэнэр шударгынууд, өөһэдтөө этигэдэг гэжэ тэдэнэр бэшэнэ.

Тиимэл даа, манай хүсэн, арга боломжо туйлай ехэ! ЦК-гэй даалгабаряар 1955 оной январиин Пленумдэ хэхэ элидхэл бэлэдхэхэдэмни, Госпланда хүдөө ажахын асуудал эрхилдэг дүршэлтэй зарим хүдэлмэрилэгшэд намайе хани ёһоор уридшалан иигэжэ һэргылээ һэн: зургаан жэлэй турша соо орон дотор һү һаалгые 600 литрээр ехэ болгохо гэһэн зорилго бү табяарайгты. Мал ажалай талаар гурбан жэлэй түсэб байгаашье һэн, тиигээд эсэсэй эсэстэ һү ехээр һаахын орондо багаар һаагдаһан юм гэһэншүүгээр хэлээ һэн. Харин бидэнэр, нүхэдүүд, урагшаа эрид шууд дабшаа бшуубди.

Жэшээлхэдэ, долоон жэлэй урда тээ Украинада үнеэн бүриһөө дунда зэргээр 1.300 литр һүн һаагдадаг байгаа. 2500 литр һү һаадаг болохо хэмжээндэ хүрэхэ гээшэ ехэл хүндэ, богонихон саг соо хүрэгдэшэгүй шахуу ха юм гэжэ тиихэдэ хэлсэгшэ һэн. Харин мүнөө иимэ ушар болодог: суглаанай боложо байхада совхозуудай директорнүүд гү, али колхозуудай түрүүлэгшэнэр үгэ хэлэхэдээ, иигэжэ мэдээсэдэг: энэ жэлдэ тиимэ-тиимэ дутагдалнуудһаа боложо һү һаалга манайда бага болоо, бидэнэр үнеэн бүриһөө оройдоол 2500 литр һаагаабди. **(Альга ташалган).**

Үшөө дахин хэлэхэ байнаб. Манай арга боломжонууд горьтой ехэ, тиигээд бидэ бага юумэ хэһэн дээрэһээ мүнөө өөһэдыгөө шүүмжэлнэ бэшэбди, харин бидэ үшөө ехэ юумэ хэхэ ёһотойбди, тиимэһээ өөһэдынгөө арга боломжонуудые ухаансараар хэрэглэдэг болоо һаа, ехэ юумэ хэжэ шадаха байнабди. **(Нэрьемэ, үни удаан альга ташалган).**

Нүхэдүүд! ЦК-гэй Пленум хүдэлмэреэ дүүргэнтэжэ байна. Бидэнэр ЦК-гэй удаадахи Пленумдэ үйлэдбэриин эрхим һайн үрэ дүнгүүдтэй ерэхэбди, зүгөөр эдэ үрэ дүнгүүд сагай уларилай ямаршье байгаа һаань эрхим һайн байха гэжэ би батаар этигэнэб. Манай ороной хүдөө ажахыда сагай уларил удха шанартай юм ааб даа. Теэд хаанаб даа нэгэ тээ наран нэгэ бага ехээр шарана, хаанаб даа нэгэ тээ хэмһээ ехээр шииг нойтон ороно, мүн хаанаб даа нэгэ тээ хэмһээ багаар ороно гэжэ жэл бүри дурдагдадаг. Гэбэшье бидэнэй һайнаар хүдэлөөд байгаа һаа, бүхы юумэн—халууншье, шииг нойтоншье тэнсүүлэгдэхэ, юуб гэхэдэ, манай орон заха хизааргүй үргэн газар дайдатай бшуу.

Хэлсэдэгэй ёһоор, мүнөө хабарай саг гансашье газаа ороод байна бэшэ. Олохон районуудта тарилга эхилжэ байна, үдэр ошохо бүри тарилгын хүдэлмэриин далайса улам үргэдэхэ байха. Сагай үшөө ерээдүй байһан нютагуудта тарилгадаа һайнаар бэлдэхэ хэрэгтэй, тиихэдэ тарилгын эхилээд байһан нютагуудта энэ хүдэлмэриие амжалтатайгаар үнгэргэхын тулада хамаг хабаяа гаргаха хэрэгтэй. Үрэһэнэй шанарта онсо анхарал хандуулха шухала байна. Хэдэ хэдэн районуудта колхоз, совхозууд андалдаһан үрэһээ аали муугаар абаашана гэжэ намда элидхээ һэн. Шалгажа үзэхэ хэрэгтэй, хэрбээ үнэхөөрөө иимэ байгаа һаань, энэ хэрэгые дары гуримшуулха шухала. Бүхы техникэ гуримдаа оруулагдаһан байха, хүнүүд зүбөөр хубаарилагдан табигдаһан, һайнаар хүдэлдэг байха ёһотой.

Мэнэ һаяхан съезд дүүрээ, партиин Программа баталан абтаа, ехэ түсэбүүд хараалагдаа, хэлсэдэгэй ёһоор, съезд дээрэ хэлэгдэһэн үгэнүүдһээ ораторнуудайнь үшөө холодоогүй байхада хүдөө ажахын дутагдалнуудые шүүмжэлһэн шүүмжэлэл соностожо эхилээл гэжэ зарим нүхэд хэлэжэ болохо.

Коммунистическэ общество байгуулаг[...] хоолой продуктнуудаар һайнаар хангах[...] абаһаар лэ һайн алхам хэжэ, партиин Про[...] хараалагдаһан зорилгонуудые дүүргэх[...] иимэ юумэ хэгдэнэ бшуу. **(Альга ташал[...]**

Парти, тэрэнэй Центральна Комитет[...] совхозуудай бүхы ажалшад, эрэгтэй, эм[...] хознигууд, хүдөө ажахыда өөһэдынгөө [...] һалдаг промышленностиин хүдэлмэришэд[...] сэ шадалаа арьбадхан, XXII съездын таб[...] гые бэелүүлхэ, манай партиин Програм[...] ажахын талаар дүүргэхэ гэжэ манай сов[...] таар этигэжэ шадаха байна. **(Нэрьемэ, [...] альга ташалган).** Энэ хадаа бидэндэ, ко[...] та, ямар ехэ үндэр шагнал болохо гээш[...]

В. И. Ленин түрүүтэй коммунистнуу[...] хүтэлбэри доро хүдэлмэришэд болон та[...] най орон дотор Агуухэ Октябриин соци[...] революци хээ. Урдань байһан хаанта [...] түрүү зэргэдэ гараа. Эгээл хүгжэнги ка[...] нууд эрдэм наукын, һудар һургуулиин, [...] рын талаар бидэниие хүсэхэ гэһэн зори[...]

Замбуулинай дайда руу эгээл түрүүн з[...] хүнэй нэрэ, одо мүшэнүүд тээшэ түрүүшы[...] тые эльгээһэн орон хэтэ мүнхэдөө суур[...] орон—Советскэ Социалистическэ Респу[...] Союз, тиихэдэ түрүүшын космонавтнь со[...] коммунист Юрий Гагарин болоно. Бүмбэ[...] сүүдхэ соо 17 дахин анха түрүүн тойроһо[...] скэ Союзай эрхэтэн, Коммунистическэ [...] шүүн Герман Титов болоно. Ниидэлгэнү[...] хэһэн тооһье түүхэдэ хэтэ мүнхэ[...] дэһэн баримтые хубилгажа шадаха[...] орон, манай хүнүүд замбуулинай дайда [...] гаа. Тиигэжэ тэдэнэр бусад оронуудта, [...] дуудта энэ зам нээжэ үгөө. Мүнөө зам[...] госын бүтээгдээд байбалнь, иимэ ниидэл[...] бүхэн хэжэ шадаха юм. Эрэлхэг зориг[...] орон бүхэндэ олдохол байха, тиимэһээ [...] дайда руу тоо томшогүй олон ниидэлгэ [...] хо бшуу.

Америкын һургуулинуудай багшанар [...] жэлэй урда тээ манайда ерэхэдээ, мана[...] гээрэлэй, манай дээдэ һургуулиин эмх[...] тон үндэр сэгнэлтэ үгөө һэн. Имагтал со[...] хадаа Советскэ Союзда элитэ ехэ иимэ [...] дые асардаг гайхамшагта инженерну[...] эрдэмтэдые хүмүүжүүлнэ гэжэ тэдэнэр [...] дэглэһэн байгаа.

Хара араг яһан гэжэ аристокрадуу[...] байһан эгээл тэдэ эрэгтэй, эмэгтэй х[...] эрэгтэй, эмэгтэй таряашад эрдэм наукы[...] искусствын, соёл культурын талаар юу[...] ха байһанаа болотоор харуулаа бшуу. Т[...] лоороо, нүхэдүүд, ехээр хүгжэнги зари[...] оронуудта орходоо хүдөө ажахын талаа[...] дээрээ һулашагшье һаа, хүдөө ажахын [...] дэниие мүн лэ хүсэхэбди, ахин гараха[...] **ташалган).** Бэрхэшээлнүүд лаб дабан[...] байха. Манайда һайн промышленность [...] хүдөө ажахын үйлэдбэриие онь[...] шухала хэрэгтэй болодог хэрэгсэлнүүдые[...] шадаашье бүри ехээр үгэжэ байха юм. Х[...] ажалшадые эрдэм ухаанай түрүү шэнж[...] ряар зэбсэгжүүлжэ байдаг түрүү эрдэ[...] найда бии. Манай кадрнууд: инженерн[...] мууд, зоотехнигүүд эгээл ехэ, эгээл орёо[...] дые шиидхэхэ шадабаритай.

Пленумэй хүдэлмэридэ хабаадаһан [...] нютагуудтаа ошоод байхадаа, Пленумэй[...] һан шиидхэбэринүүдые тайлбарилан ой[...] сал уялгатай бэшэ юм. Эмхидхэлэй[...] ябуулха, кадрнуудые зүбөөр хубаарила[...] дөө ажахые эрхилхэ шэнэ, түрүү дүрш[...] дые һургаха хэрэгтэй.

Манай арад партитаяа нэгэл һанал [...] тарлиг ажалаараа коммунистическэ о[...] гуулна. Манай теориин үндэһэ һуу[...] Маркс, Энгельс, Ленинэй захяа зааба[...] тоор бэелүүлэгдэжэ байна. Бидэнэр бул[...] шабинар ба һургаалынь баримталагша[...] коммунизмын бүрин илан мандахын т[...] гөө гараар, өөһэдынгөө ажалаар бүхы ю[...] гатайбди! Энэ хадаа манай марксис[...] теориие алдаршуулһан хэрэг мүн боло[...]

Бүхы бүмбэрсэг дэлхэй дээрэ манай [...] гай илан мандахын тулада бидэнэр өө[...] жалтануудаар үргэн ехэ зам гарга[...] **(Нэрьемэ, үни удаан альга ташалган [...] даа хүл дээрээ бодоно).**

Хилын саанаһаа

ЭНЭДХЭГ-СОВЕТ ХАНИ БАРИСААН ХҮГЖЭНЭ

ДЕЛИ, мартын 12. (ТАСС). Соёл культурын харилсаануудые хүгжөөхэ Энэдхэг-совет хани барисаанай бүлгэмэй эмхидхэгдэһээр арбан жэл гүйсэһэнэй ойе Индиин ниислэлэй олониитэ үргэнөөр тэмдэглэбэ. Делидэхи «Конституциин клубта» гурбан үдэрэй туршада тусхай семинарнууд үнгэргэгдэбэ. Энэдхэг-совет хани барисаанай бүлгэмэй гайхамшагта ойтой дашарамдуулан үнгэргэгдэһэн эдэ семинарнуудта Инди Советскэ Союз хоёрой хоорондохи соёл культурын харилсаанууд тухай асуудалнууд хэлсэгдээ. Индидэ ород хэлэ шудалха, ном эльгээлсэжэ байха, һурагшанарай, багшанарай, мүн артистнуудай, аяншадай делегацинуудай бэе бэедээ ябалсажа байха, экономическа асуудалнуудаар, медицинын талаар харилсаа холбоо хоёр ороной хоорондо хүгжөөхэ тушаа элидхэлнүүд хэгдэбэ. Индиин интеллигенциин түлөөлэгшэд, һайндэртэ ерэһэн Советскэ делегациин гэшүүд, мүн Индидэ ажаллажа байһан совет мэргэжэлтэд элидхэлнүүдые хэһэн байха юм. Гадаадын оронуудтай хани барисаа, соёл культурын харилсаа тогтоохо совет бүлгэмүүдэй Союзай президиумэй түрүүлэгшэ Н. В. Попова түгэсхэлэйнь сессидэ хабаадалсаба. Бүхы дэлхэй дээрэ эб найрамдал бэхижүүлхэ хэрэгтэ энэдхэг-совет хани барисаанай шухала удхатай байһаниие амаршалгын үгэ хэлэхэдээ Н. .В. Попова тэмдэглэбэ. Эб найрамдал бэхижүүлхэ, арадуудай хоорондо хани барисаа, харилсаа холбоо хүгжөөхэ талаар амжалта туйлахыень энэдхэг ханинартаа нүхэр Попова хүсэбэ.

Эб найрамдалай түлөө тэмсэлшэдэй съезд

ПАРИЖ, мартын 12. ТАСС-эй корреспондент Г. Драгунов мэдээсэнэ:

Парижай заха Исси-ле-Мулинодо эб найрамдалай түлөө тэмсэдэг Франциин хүнүүдэй национальна съезд хоёр үдэрэй туршада болоо. Ороной бүхы газар нютагуудһаа ерэһэн мянга тухай делегадууд съездын хүдэлмэридэ хабаадаба. Эб найрамдал хамгаалагшадай Франциин хүдэлөөнэй хүтэлбэриин гэшүүн пастор Ф. Боск гэгшын элидхэлые делегадууд шагнаад, тэрэниiень зүбшөн хэлсэһэн байна.

Эб найрамдалай түлөө тэмсэдэг французуудай урда табигдаһан зорилгонуудые зүбшэн хэлсэхэ зуураа, съездын делегадууд буу зэбсэг хуряахын, эб найрамдал тогтоохын түлөө Бүхэдэлхэйн конгрессиие зарлаха гээшэ саг соогоо табигдаһан, шухала удхатай хэрэг гэжэ тэмдэглэбэ. Энэ шухала хэрэгтэ бэлдэхын түлөө үргэн олон ажалшадай дунда тусхай хүдэлмэри ябуулха шухала гээд һанамжалагдана. Буу зэбсэг хуряаха асуудалаар съездэ резолюци баталагдаа. Буу зэбсэг хуряаха талаар Женевэдэ үнгэргэгдэхэ хэлсээнүүдтэ Франциин правительствын хабаадахаяа арсаһаниие тэрэ резолюци соогоо буруушаана.

Алжирай асуудалда горьтой анхарал табигдаа. Мүнөө тохёолдоод байһан эрхэ байдалые харахада, Алжирта шуһата дайн байлдаан болюулагдажа магад гээд съездын делегадууд һанамжалба. Гэбэшье Алжир тушаа асуудал шиидхэлгые «хэтэрмэ» этэгээдүүд буруутуулха гэжэ оролдоно. Тиимэһээ һэргылэмжэтэй байха шухала гэжэ тэдэнэр хэлэһэн байна.

Баруун Германиин улам-улам зэбсэгжэжэ, атомна, ракетнэ зэбсэгтэй болохо һэдэлгэ гаргажа байдагтань һанаата болоһоноо съездын делегадууд мэдүүлээ. НАТО-до мүнөө дээдэ тушаал эзэлжэ байһан сэрэгэй гэмтэн генерал Хойзингерые тушаажа, шангаар хэһээхэ эрилтэ делегадууд табяа.

Эб найрамдалай түлөө тэмсэгшэдэй Францида туйлай ехэ хүсэн боложо байһаниие съезд тодорхойгоор харуулба. Эб найрамдалай түлөө тэмсэдэг французууд амгалан байдалай дайсадай, тэдэнэй союзнигуудай хорото хэрэгүүдые болюулха арга боломжотой байна бшуу.

ОАС-эй дээрмэшэд съездын болохо гэрэй үүдэндэ бомбо тэһэлһэн байгаа. Гурбан хүн тэндэ үхэһэн, табяад хүн шархатаһан юм. Тэдэнэй дунда съездын делегадууд, бэлэдхэлэй комитедэй гэшүүд бии һэн.

Эб найрамдалай түлөө тэмсэгшэдэй делегаци үсэгэллэр үдэшэлэн хорото аюулда дайрагдаһан хүнүүдэй ороһон больницада ошоод, шархатаһан хүнүүдтэй уулзаба. Шархатагшадта талархажа байһанаа тэдэнэр мэдүүлээд, түргөөр һайжархыень хүсэбэ.

Улан-Баторто выставкэ нээгдээ

УЛАН-БАТОР, мартын 11. (ТАСС). «Ажахын, соёл культурын байгуулалтада Монголой залуушуул ямараар хабаададанаб» гэһэн выставкэ залуушуулай Улан-Баторай ордон соо мүнөөдэр нээгдэбэ. МРСМ-эй XIV съездэ хабаадахаяа ерэһэн делегадууд, съездэ ерэһэн гадаадын оронуудай делегацинууд, ниислэлэй ажалшадай түлөөлэгшэд выставкые нээлгэдэ зорюулагдаһан митингдэ байба.

Өөрынгөө XIII съездһээ хойшонхи үе соо Монголой залуушуул ямар ажал хүдэлмэри бэелүүлээб гэжэ тус выставкэ тодорхойлон харуулха зорилготой гэжэ МРСМ-эй ЦК-гэй секретарь Ч. Очирбал митингдэ үгэ хэлэхэдээ мэдүүлбэ.

„Правда“ газетын 50 жэлэй[...] зорюулагдаһан фотозурагуу[...] выставкэ

«Правда» газетын 50 жэлэй ойн үдэртэ зорюул[...] эй Журналистнуудай союзай правлени «Долоон [...] алхам» гэһэн уран һайхан фотозурагуудай выст[...] хэнь.

Манай республикын хүдэлмэришэд, колхозни[...] жэлтэд, эрдэмтэд болон соёл культурын хүдэлмэр[...] лоон жэлэй эхилхэһээ хойшо хэгдэһэн шэн габья[...] харуулһан фотозурагуудые выставкэдэ эльгээхэдэ[...]

Выставкэдэ фотокорреспондентнүүдһээ гадна, [...] абадаг, энээндэ дуратай хүнүүдэй хабаадалсахые [...] тавкэдэ табигдаха зурагууд 18х24 сантиметр гү, [...] тиметр хэмжүүртэйгээр 10 зураг хүрэтэр нэгэ хүн[...] лохо. Зурагай нэрэ гаршаг, буулгагшын фамили, [...] лон адрес ара таладань бэшээтэй байха ёһотой.

Выставкэдэ хабаадагшадые урмашуулхын тула[...]
Нэгэдэхи — 1 шан — 60 түхэриг.
Хоёрдохи — 3 шан — 40—40 түхэриг.
Гурбадахи — 5 шан — 20—20 түхэригэй бай[...]
Выставкэдэ эльгээгдэһэн фотозурагууд апрел[...] тэр абтаха байна. Фотозурагуудай выставкэ а[...] нээгдэхэ. Фотозурагуудаа иимэ адресаар эльгээ[...] хото, Ленинэй үйлсын № 35, «Правда Бурятии» г[...] ци (конкурсдо).
Хүндэтэ нүхэд! Уран һайхан фотозурагуудай[...] эдэбхитэйгээр хабаадалсыт!

ВЫСТАВКЫН[...]

Редактор Ц. Ц. ЦИБУДЕЕВ

Манай адрес, телеф[...]

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Улан-Удэ, ул. Ленин[...]
ФОНЫ РЕДАКЦИИ: редактора—46-32, зам. [...] 32-74, ответ. секретаря—27-37, отделов партий[...] пропаганды —24—74, сельского хозяйства и сов[...] тельства—47-59, промышленности и транспорта, —35-14, культуры — 34-05, писем и рабселы[...] отдел переводов и корректорская—35-95, бухгалте[...] Для междугородных переговоров—16.

Гор. Улан-Удэ, типография Министерства культ[...] АССР.

Н00621. Заказ[...]